

Eileen Myrbakk Olsen

Luchando i en cubansk brytningstid

Gryende optimisme, usikker fremtid

Masteroppgave i Sosialantropologi
Trondheim, juni 2016

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse
Sosialantropologisk institutt

Innhold

Takk til	5
Forord	7
Kapittel 1: Introduksjon	9
Tema for oppgaven.....	10
Teoretiske nøkler	13
Metodiske muligheter og begrensninger	16
Kapittel 2: Cuba gjennom årene	23
Før revolusjonen.....	24
«The Triumph of the Revolution».....	25
Politiske konsekvenser	26
Utnytte muligheter.....	27
Den Spesielle Perioden.....	30
Tøffe konsekvenser	31
Å vokse opp under Den Spesielle Perioden	32
Potetkø i 2015.....	34
Turistene kommer – moralen forsvinner	35
Stolthet og skam	37
Kapittel 3: Casa particular – mitt hjem på Cuba	39
Arbeiderne	41
Å drive casa particular	43
<i>Mercado negro</i>	44
Vertinnen.....	45
En vanlig dag.....	46
Legge karrieren på is	47

Å se fremover	48
Vertinnens forhold til <i>jineteros</i>	49
« <i>We are jineteros</i> ».....	50
Kapittel 4: Moralske utfordringer	53
Omdømmemoral og anstendighetsmoral – kulturelle særtrekk på Cuba	53
Ubehagelig møte med Cuba	55
En suksessfull <i>jinetero</i>	57
Moralske sanksjoner.....	58
Økonomiske sfærekryssere.....	59
Entreprenører.....	60
Informasjon som verdi.....	61
Kunden har alltid rett.....	63
Personalmøte	65
«Riktig» og «feil» måte	67
Hva er sosialt akseptabelt?	70
Hva med dem selv?	71
Kapittel 5: Framtidens Cuba	75
Nye muligheter	79
Hva er det gode liv?.....	81
Dele på godene	82
Litteratur	85

<http://www.zenarasailing.com/upload/column/cuba-map.gif>

Takk til

Takk til alle mine nøkkelinformanter - spesielt til vertinnen som tok meg imot med åpne armer, og som ble som en søster for meg. Thank you for making my time in Cuba better with your laughter and your help. I will never forget the good times in your living room, all the empty wine bottles, all the crazy plans, the dancing in the rain and the way you took care of me. You will always have your norwegian best friend.

Takk til min fine Thomas Andre Ims som ikke et sekund har tvilt på meg, og som har støttet meg hele veien. Takk for at du hjalp meg med å se lyst på ting i det jeg har vært i ferd med å gi opp, og ikke minst for at du så andre og spennende muligheter for feltarbeidet mitt slik at jeg kunne fortsette med et nytt tema.

Takk til mamma og pappa som har kommet med oppmuntring og trøstende ord underveis, og spesielt mamma som kom den lange veien til Cuba da jeg trengte det som mest.

Takk til Maren Gulowsen som alltid gjør livet et hakk bedre, og som alltid heier meg opp og fram. Jeg er din største fan.

Takk til dere på lesesalen, selv om jeg forlot dere en liten periode. Tiden før innlevering ble reddet av den svarte humoren og deres selskap!

Til slutt er jeg evig takknemlig for veileder Hans Martin Thomassen – uten deg hadde dette virkelig ikke gått! Du er helt rå.

Santiago de Cuba. Foto: privat

Forord

Avhandlingen baserer seg på et syv måneders feltarbeid i Santiago de Cuba utført våren 2015 og baserer seg hovedsakelig på tre nøkkelinformanters utsagn om endringer på Cuba de siste 65 årene fram til i dag. Gjennom deres historier blir vi kjent med hvordan det var opplevdes å vokse opp i dette annerledeslandet, og hvilke muligheter disse har benyttet seg av. Oppgaven handler om hvordan mange på øya har sett seg nødt til å ty til ulikt ansette handlinger, noen moralsk og sosialt sanksjonerte, som et resultat av politiske og økonomiske problemer på 1990-tallet.

Kapittel 1: Introduksjon

Livene til de fleste menneskene på Cuba var og er ifølge cubanerne selv et hardt liv – et type liv som de fleste uansett posisjon omtaler som *la lucha*. Samtidig opplevde jeg at ingen snakket om disse tingene høyt, annet enn å ytre disse ordene ved jevne mellomrom: *luchando la vida*, altså å kjempe for livet. Uttrykket virker å være et fast språklig uttrykk for legitimiteten knyttet til det å sikre seg tilgang på livets goder på tvilsomme måter. Dette kan innebære for eksempel å «stjele» litt fra arbeidsplassen dag etter dag, for så å selge det videre på *el mercado negro* – det svarte markedet. «Alle» gjør det, men ingen snakker særlig høyt om det. Og det svarte markedet gjorde seg gjeldende hver gang det for eksempel ikke var mer ost og kjøtt igjen i butikkene. «Hardheten» er knyttet til dette å stadig være tvunget til å improvisere frem løsninger som ofte befinner seg et sted i gråsonen for hva som formelt sett er god praksis: det å selv hele tiden måtte finne grem til stadig nye måter å leve på slik at endene møtes, som en av mine informanter formulerte det.

Luchando var et til stadighet tilbakevendende tema i samtaler med mine informanter, nesten uansett hva som ellers var samtalens tema eller situasjonen vi befant oss i. Hardheten ble særlig fremtredende på midten av 1990-tallet, et tiår som var preget av dyp økonomisk og politisk krise i landet. Med Sovjetunionens fall ble økonomien på Cuba kraftig svekket, og mangel på blant annet mat, elektrisitet og klær var et faktum. Og med økonomiske kriser fulgte det en rekke politiske kriser. Et stadig tilbakevendende tema i samtalene mellom meg og mine to godt tilårskomne mannlige nøkkelinformanter var nettopp koblingen mellom økonomisk krise og politisk krise, dette at økonomisk krise fører med seg politisk krise. De to eldre informantene forsøkte så best de kunne å skape et inntrykk av at det egentlig aldri har vært snakk om politiske endringer på øya på grunn av en påstått politisk krise. Krisen er økonomisk, understreker mine

to eldre mannlige informanter - og med krise i økonomien så følger det ifølge dem en mistillitskrise mellom staten og folket.

Mitt hovedinntrykk er at mange eldre cubanere åpenbart fortsatt elsker Cuba, de er stolte av sitt land - sin by Santiago i mitt tilfelle og sin fortid - stolt av dette unike cubanske sosialistiske eksperimentet innstiftet i 1959 som en reaksjon på det imperialistiske hegemoniet på øya. Men sammenlignet med for eksempel Norge på 1990-tallet hvor relasjonen mellom folk og stat var kjennetegnet ved en optimistisk tillitsfullhet (Vike, 2004), er det rimelig å beskrive det cubanske samfunnet på samme tid som et samfunn preget av utbredt pessimistisk mistillit mellom folk og stat. Staten var nærmest bankerott. De statsansatte arbeidernes lønninger var ikke i nærheten av å kunne gi levebrød til den ansatte og dennes familie. Ikke var det nok arbeid til alle heller. Staten måtte ta grep, og det raskt.

Tema for oppgaven

Casa particular er navnet på ett av de grepene som den cubanske staten tydde til på midten av 1990-tallet for å komme ut av dette økonomiske uføret samt mistillitskrisen som dette medførte: nærmere bestemt å gi vanlige cubanere muligheten til å leie ut egne rom til turister med utgangspunkt i egen bolig. Utleierne kunne på denne måten flerdoble sin inntekt sammenlignet med tidligere. Og staten kunne innkreve skatt på virksomheten. Samtidig ble også amerikanske dollar lovlig å ta i bruk på øya igjen, etter mange års forbud.

Det som tidligere hadde forhindret potensielle utleiere fra å gjøre dette var et godt etablert «apartheid» mellom verdier, mennesker og valuta som på den ene siden sirkulerte i turist-økonomien på øya (CUC, cubanske konvertible pesos), og tilsvarende mennesker, verdier og valuta (CUP, cubanske pesos) som sirkulerte i en strengt atskilt økonomisk sfære (se Barth 1994) eller verdiregime (se Appadurai 1986). Sistnevnte sfære (verdiregime) besto i all hovedsak av statsansatte i fast arbeid, men med svært lite penger å rutte med og i tillegg liten grad av sosial mobilitet. 25 CUP tilsvarer 1 CUC, og sirkulerer blant «vanlige cubanere» som arbeider for staten og får lønn der etter. 1 CUC tilsvarer 1 amerikansk dollar (men USD er ikke

i bruk i dagens Cuba). CUC sirkulerer normalt mellom turister og de som arbeider i turistnæringen.

Mange cubanere responderte rask på denne muligheten. Særlig gjaldt det mennesker som tidligere var ekskludert fra å delta i turistøkonomiens todelte sirkulasjon av verdier: mennesker i høyt respektable yrker, mennesker som med denne muligheten la høystatusyrkene sine (leger, advokater, professorer, kulturarbeidere) på hylla til fordel for å drive for eksempel *casa particular* virksomhet (eller andre cubanske konvertible pesos inntektsbringende yrker – som for eksempel å kjøre taxi). Min vertinne på *casa particular* der jeg bodde under feltarbeidet er et godt eksempel på dette. Hun la legepraksisen på is, det samme gjorde hun med slutføringen av legestudiet. Pengene hun etter hvert har tjent på dette yrkesvalget sparer hun med sikte på senere å investere i kjøp av flere hus som hun vil innrede og konvertere til et nytt *casa particular*. I løpet av mitt feltarbeid lykkes hun nettopp med dette.

Et ektefødt barn av denne radikale snuoperasjonen fra myndighetene sin side, samt umiddelbare positive respons fra enkelte tilsynelatende ressurssterke aktørers side, er fenomenet *jinetismo*. *Jinetismo* er et fenomen som kort sagt innebærer unge menns forhold til turister, som møter på visse moralske utfordringer sanksjonert av det cubanske samfunnet. I 1990-årene dreide denne slags *jinetero*-virksomhet seg mye om å tilby tjenester til privatdrevne forretninger. Ytelsen bestod den gang, slik den fortsatt gjør i dag, blant annet i å etablere kontakt med turister og sørge for at turistene i sin tur oppsøker og benytter seg av disse *casas particulares*. Husvertens gjenytelser til *jineteros* skjer i form av CUC som betalingsmiddel. Dette er en av måtene *jineteros* lykkes i å sikre seg en plass i den lukrative turistbaserte økonomiske sfæren. Før *jineteros* etablerte denne tjenesten, måtte husvertene selv oppsøke turistene. Jernbanestasjonen og busstasjonen var yndede steder. Det som *jineteros* bidro med var å frigjøre husvertene fra dette arbeidet. Med det, etablerte *jineteroene* en egen nisje forstått som «yrke» i Fredrik Barth sin forstand (Barth, 1956 i 1994) innad i den mest prestisjetunge økonomiske sfæren hvor CUC fungerte som verdistandard, verdimåler og betalingsmiddel, og ble med det en betydelig bidragsyter til *casa particular*'s egen eksistens. Slik har det altså vært i flere år nå på Cuba, men sosiale medier har nylig endret noe på dette yrke sitt rasjonale og dermed også positive renommé som tidligere var forbundet med denne praksisen. Husverten der jeg bodde (heretter omtalt som vertinnen) er et godt eksempel på det. Med sitt sosiale nettverk har hun de

senere årene skaffet seg tilgang på ny teknologi (internett) på *luchando* vis, og er nå i posisjon til å pleie relasjoner med turistene via sosiale medier uavhengig av *jineteros* sine tjenester.

Og da er vi ved sakens kjerne. Vertinnen har i dag utviklet et anstrengt forhold til unge *jineteros*, mye som et resultat av at hun selv nylig har lyktes med å overflødiggjøre deres tjenester i forhold til egen virksomhet. Den kjølige relasjonen mellom henne og godt etablerte *jineteros* var noe som preget mye av husets samtaler og atmosfære. Historier om «løgnaktige» *jineteros* var vanlig kost. Vertinnen ønsket åpenbart å skape et inntrykk av at denne kategorien mennesker i beste fall var å regne for ‘upålitelige’ og noen man skal holde seg langt unna. I hennes gjestfrihetsbegrep er det rett og slett ikke plass for *jineteros* lengre. Hun ser med andre ord ikke for seg å utøve gjestfrihet som vertinne og samtidig pleie økonomiske relasjoner til unge *jineteros*. Selv godt etablert innenfor turist-økonomien truer hun i stadig økende grad med å stenge andre ute fra dette lukrative verdiregimet med beskyldninger om at det ikke lengre er plass for dem. Beskyldningene er av moralsk karakter i den forstand at hun bebreider dagens unge utøvere av *jinetero*-yrket for å være «dårlige» mennesker som ikke vet å oppføre seg anstendig i henhold til de normene og reglene som gjelder nettopp for den slags på øya. Her er vertinnen helt på linje med mine andre to eldre mannlige nøkkelinformanter. Omdømmet til disse yngre utøverne av *jineterismo* er med andre ord under sterkt press i dag.

Mine to eldre mannlige informanter, Armiñan og Juan, synes å være av samme oppfatning som vertinnen. Alle tre hevdet at unge *jineteros* trækker over noen moralske og sosiale grenser i samfunnet som de selv opplevde som «skamfulle» samtidig som de selv, på sin måte, opererte på måter som var påfallende lik det yrket som yngre *jineteros* praktiserte. Armiñan for eksempel, krevde en betaling på 10 CUC for hver gang vi møttes, der han fortalte om seg selv og Cuba. Juan, min andre mannlige informant, tok seg også betalt for å gi meg informasjon, men også for mer praktiske gjøremål – som å være tolk, vise meg byen og å dra på ulike kulturelle hendelser. Kontakten mellom Armiñan og Juan og meg selv ble i sin tur formidlet av vertinnen som altså drev et *casa particular* som tjente som mitt hjem under feltarbeidet.

Siktemålet med denne oppgaven er på ingen måte å stille noen av mine informanter i forlegenhet. Måten disse ulikt posisjonerte aktørene snakker om og selv utøver *jineterismo*-aktivitet på, anser jeg som en rik kilde til å forstå bedre noen sider ved endringsprosessene som utspiller seg på dagens Cuba. Livshistoriematerialet som denne oppgaven støtter seg spesielt

på, syns jeg egner seg særlig godt til nettopp dette. Ser vi med frislippet av *casa particular* for eksempel tendenser til at barrierene mellom verdiregimene sakte, men sikkert brytes ned? I så fall, vil tidligere kulturelle og økonomiske forskjeller mellom ulike sosiale kategorier gradvis utjevnes? Eller vil grensene og forskjellene vedvare, men kanskje uttrykke seg på litt andre måter? Sikkert er det i alle fall at Cuba for tiden befinner seg i en brytningstid hvor «svært mye skjer» og hvor det er lett å kjenne på en gryende optimisme knyttet til det som skjer i forbindelse med at grensene til omverdenen lempes på i stor skala samtidig som apartheid-økonomien er i endring. Samtidig var det tilsvarende lett å kjenne på en tilsvarende usikkerhet knyttet til disse raske endringene. Sett fra yngre *jineteros*' posisjon og fra posisjonen til de fortsatt svært mange cubanere som fortatt har sitt virke og sitt håp knyttet til den mindre prestisjefulle verdifæren, er tilliten til staten et i beste fall tveegget sverd. Håpet for disse uten tilgang til CUC er knyttet til staten, samtidig som staten selv gjør seg stadig mer avhengig av inntekter som kommer nettopp fra den mer prestisjefylte verdifæren som fortsatt mange mennesker uten kulturell og sosial kapital er utestengt fra.s

Teoretiske nøkler

Mitt hovedinntrykk er ut fra det som nå er sagt at Cuba for tiden befinner seg i en brytningstid preget av raske og til dels dramatiske samfunnsendringer som griper inn i folks liv på godt og vondt. Jeg har allerede antydnet at disse endringene i stor grad er knyttet til nye muligheter som åpner seg opp i forbindelse med økt internasjonal turisme. Noen mennesker er i den forbindelse mer aktive endringsaktører/agenter enn andre, andre er tilsvarende sårbare for endringene. Sentrale endringsagenter kan her være mennesker med mye sosial og kulturell kapital, men som i utgangspunktet mangler økonomisk kapital fordi de ikke pleier kontakt med aktører tilknyttet turismefæren og turismeøkonomien. *Casas particulares* åpner nettopp opp en mulighet for at også disse kapitalsterke aktørene (hva angår yrkesstatus, kulturelle rykte, betydelige sosiale nettverk) kan etablere seg innenfor turismefæren og dermed øke også sin økonomiske kapital og realisere det gode liv. Det gode liv, skal vi tro mine nøkkelinformanter, er å ha evnen til å være nær egen familie i tillegg til frihet og mulighet til å realisere drømmer. Følgende sentrale analytiske begrep finner jeg særlig godt egnet til å tenke med i denne oppgaven. Det første er inspirert av økologiske perspektiver å tenke sosialitet med. Som blant andre Barth (1994) og

Furnivall (1944) viser oss, vil ofte sosiale gruppers eksistens ikke kun være definert ved «natur»-omgivelsene som omslutter dem, men også av andre sosiale gruppers tilstedeværelse og virksomhet. Hver gruppe utnytter ofte kun en del av de totale omgivelsene og lar en stor del av denne stå åpen for andre gruppers utnyttelse. Denne gjensidige avhengigheten likner på den som finnes mellom ulike dyrearter i et økosystem. Som A.L. Kroeber (1947:330) legger vekt på, er kulturområde-klassifikasjoner i sitt vesen økologiske. Snarere enn geografiske områder av subkontinental størrelse burde derfor detaljert økologiske betraktninger danne utgangspunktet for analysen. I dette essayet forsøker jeg å anvende en mer spesifikk økologisk tilnæringsmåte på et materiale om kulturell utbredelse ved å bruke noen tankemodeller fra human økologi via dyreøkologi, først og fremst begrepet *nisje* slik begrepet også egner seg i forhold til sosiale systemer, dvs. den plassen i de totale omgivelsene som en gruppe inntar, gruppens relasjoner til ressurser og konkurrenter (Barth, 1994:145).

Utbredelsen av diverse sosiale grupper av mennesker i Santiago de Cuba kan vi tenke oss i stor grad beror på forekomsten av de spesifikke økologiske nisjene som gruppene, i kraft av sin spesielle økonomiske situasjon (og organisasjon), er i stand til å utnytte. Jeg hevder i min oppgave at det inntil ganske nylig eksisterte nære symbiotiske relasjoner mellom nye eiere av *casa particular* på den ene siden og yngre *jineteros* på den andre. Disse to sosiale kategoriene bidro svært positivt til hverandres eksistens i den fasen da staten åpnet opp den ene verdisfæren for nye aktører. Noenlunde på samme måte som pathanere og kohistanere i Barths klassiske studie fra Swat, etablerer ulike aktører i den mer prestisjetunge verdisfæren seg i stabil samresidens med hverandre ettersom de ikke bare utnyttet forskjellige økologiske nisjer, men også etablerte symbiotiske økonomiske relasjoner med hverandre som i en viss forstand bidro positivt til å sikre eksistensen av begge. Dersom forskjellige «etniske» grupper så blir i stand til å utnytte de samme nisjene fullt ut, så vil den militært mektigste normalt ta plassen til de svakere, slik pathanene i nedre deler av Swat-dalen gjorde det da de tok over store deler av kohistanernes områder. Dette, hevder jeg, ligner mye på den situasjonen som har oppstått i Santiago i dag hvor diverse eiere av *casa particular* har gjort seg uavhengige av yngre *jineteros* i sin egen virksomhet gjennom at de i dag utnytter de samme økologiske nisjene. I denne situasjonen har det oppstått en konkurransesituasjon hvorved den svakeste parten må vike og finne seg andre nisjer de kan utvikle. Jeg argumenterer for at «skammen», det sosiale stigmaet og vemmelsen generelt som mine nøkkelinformanter i dag kommuniserer angående yngre

jineteros, er et uttrykk for dette. Den tidligere «vaksomme, men respektfulle samresidensen» blir i dag møtt med skam som i den cubanske kontekst er måten som cubanere flest gir uttrykk for hvordan ting er når de ikke lengre innbyr til nettopp respekt. Respekt og skam har vært og er fortsatt sentrale kategorier som cubanere orienterer seg med når navigerer sine liv, ikke minst i en urolig tid hvor optimismen er til å ta og føle på, men hvor fremtiden fortsatt fremstår som usikker for de fleste.

Pierre Bourdieu ser videre for seg tre former for kapital – økonomisk, kulturell og sosial. Økonomisk kapital er penger og andre primært materielle aktiva som lett lar seg gjøre om til penger, og kan sammenlignes med velstand. Kulturell kapital vil si det å ha kunnskap om kulturelle uttrykksformer. Kulturell kapital representerer både en kroppslig akkumulasjon av kultur, objektivert kulturell kapital (for eksempel kunst) og institusjonalisert kulturell kapital - titler man opparbeider seg gjennom utdanning etc. Sosial kapital er å forstå som en ressurs relatert til nettverk, der kapitalen er ulikt fordelt mellom ulike posisjoner og grupperinger. Dette kan innebære evnen til å «trykke på de rette knappene», medlemskap i ulike former for organisasjoner og mer formelle former for deltakelse – som i et parti eller virksomheter med statlige råd (Pedersen, 2010:276).

Fredrik Barth (1967 i 1994) sitt begrep om økonomiske sfærer er videre godt egnet å tenke med i denne sammenheng. Økonomiske sfærer, ifølge Barth, danner hver for seg et sett av fritt omsettelige varer og tjeneste. Men det er utilstrekkelig ifølge Barth å skulle basere skillet mellom sfærer utelukkende på kriteriet om hvorvidt ting lar seg bytte med hverandre. Sfærebegrepet får en mye større analytisk kraft, hevder han, dersom det forbindes med sirkulasjonsformer og verditransformasjoner i alle deres ulike former, enten de finner sted gjennom bytte, produksjon, arv eller andre midler.

Begrepet «sfærekryssere» er ifølge Barth (1994) et kjennetegn ved mennesker som retter virksomheten sin mot de punktene i et økonomisk system der avvikene mellom verdifastsettelse er størst, og de vil prøve å gjennomføre brobyggende transaksjoner som kan utnytte disse avvikene. Mine nøkkelinformanter kan alle regnes som tilhørende kategorien sfærekryssere på den måten at de gjennom sin *jinetero*-lignende virksomhet bidrar til, kanskje ikke så mye å bryte ned tidligere sfærebarrierer, men å sikre seg innpass i mer prestisjefylte sfærer som de tidligere var utestengt fra, og derigjennom sikre seg tilgang til betydelig mer økonomisk kapital

enn tidligere. I så fall antar mine informanter, her forstått som entreprenører, en litt annen karakter enn det som opprinnelig vel er tenkt i tidligere studier av endring som diskuterer endringsprosesser ved hjelp av disse ovennevnte analysebegrepene. I motsetning til Barth, vil jeg også betone moral som en sentral komponent både når det gjelder sfærenes eksistens og sfærekryssernes arbeid.

Metodiske muligheter og begrensninger

Da jeg kom til Cuba hadde jeg forestillinger om at det kom til å bli mitt livs største eventyr, med en prosjektbeskrivelse som handlet mest om de religiøse og karnevaleske sidene ved livet i byen Santiago de Cuba. Planen var opprinnelig å fokusere på karnevalet som fant sted i juli, og ikke minst undersøke nærmere hvilke relasjoner dette karnevalet hadde til den omstridte religionen *santería*. Allerede min første dag i byen begynte noe å skurre. Den første morgenen i det som skulle være hjemmet mitt i nesten seks måneder, klarte jeg å stotre frem på spansk til de som jobbet på huset at jeg måtte på butikken for å kjøpe såpe. De skrev ned «*Calle Enramada*» i notatboka mi, slik at jeg kunne spørre folk på veien. I det jeg går ut av døra treffer jeg på en mann som har vært på den lokale fruktsjappa, som spurte om navnet mitt og ga meg en banan. Jeg bemerket meg at «et av førsteinntrykkene av folkene i øst, er at de er veldig vennlige!». Det ble bekreftet gang på gang, da jeg opptil flere ganger fikk hjelp for å finne fram til rett gate, blant annet av en eldre mann som satt på trappen sin og en taxisjåfør på hjørnet ved hotellet Casa Granda i *Parque Cespedes*¹. Til slutt var det en ung, svart mann med rødsprengte øyne og dreads som insisterte på at vi hadde møtt hverandre før som hjalp meg med å finne det jeg ville ha i rett butikk. Skeptikeren i meg tenkte fort at dette måtte være en såkalt *jinetero* jeg hadde lest det var mange av i denne byen, da han spurte meg hva jeg skulle resten av dagen. Jeg sa at jeg skulle treffe noen venner jeg hadde møtt i Havanna, men utelot å si at jeg ikke hadde planlagt noe treff. Heldigvis for meg dukket de opp da jeg stod og så på et gateband, hvor jeg så fra øyekroken at mannen som hadde hjulpet meg hadde fulgt med på meg siden vi skilte veier.

---

¹ Sentrum i Santiago de Cuba

Mine fire meksikanske venner og jeg satte kursen mot nærmeste minibank, og det tok ikke lang tid før ei av de kom i snakk med en cubaner som ville vise oss rundt i byen. Luis viser oss *Balcón de Velázquez*, et kjent utkikkssted i byen, og forteller oss om muligheten til å ta en båt ut til *Cayo Granma* som er en kjent turistattraksjon i byen. Jeg snakker med den nye guiden vår, og får fortalt hvorfor jeg er i byen og hva planen min er. Mens meksikanerne bestemmer seg for å reise ut til *Cayo Granma*, forteller Luis at han kan vise meg den afrokubanske kulturen. Jeg hadde allerede hørt om *Casa del Caribe*², og da han sa han skulle ta meg med dit nølte jeg ikke et sekund. Vi kastet oss på en *camion*³, hoppet av og kjøpte en is, satt oss i en vanlig taxi og etter noen få minutter var vi framme. I bakgården til *Casa del Caribe* satt vi oss ned i skyggen og snakket om hva jeg skulle gjøre med feltarbeidet mitt. Han skulle hjelpe meg med å finne et billigere sted å bo, han kjente tatovører om jeg var interessert i det, han kunne skaffe meg narkotika om jeg ønsket det, han skulle ta meg med til en *padre* i *santería*-religionen som kunne spå meg, han kjente folk som drev med afrokubansk dans, han var selv religiøs og kunne hjelpe meg masse – og han kunne skaffe et cubansk sim-kort til meg.

På veien tilbake til huset mitt, fikset han dette kortet til meg. Jeg ventet i en park mens han dro til noen han kjente som «ikke trengte sitt lenger», som han sa. Da han kom tilbake, var det ikke bare med kortet, men med en mobil i tillegg. Vi fant fort ut at sim-kortet ikke ville passe i min mobil, men han insisterte på at han kjente noen som kunne fikse det. Jeg kjente den vonde følelsen i magen at det var noe som ikke stemte, da han for det første nektet å gå inn i gaten jeg bodde, og for det andre at han skulle ha 40 CUC for både sim-kortet og å få fikset det. «*If you take the phone and give me 40 CUC, I will take the sim and get it fixed*». På dette tidspunktet ønsket jeg bare at det hele skulle være over, da jeg hadde skjønt at jeg hadde gått i saksa. Jeg ga han pengene, og han sa han skulle komme tilbake noen dager senere for å hente telefonen og gi meg sim-kortet. Da jeg kom inn døra og fortalte huseieren hva som hadde skjedd fikk jeg kjeft, og et «HE IS A *JINETERO*» banket inn i hodet. Luis dukket ikke opp da han sa han skulle, men *jineterosene* i gatene begynte å oppsøke meg. «*You are Eileen. Luis is looking for you*». Noen dager senere kom Luis og hentet telefonen han ga meg tidligere – og pengene var borte for lengst. Det var siste gang jeg så han.

---

² Kulturelt og religiøst møtested, bibliotek og museum.

³ Privateid lastebil-taxi

Denne opplevelsen bidro til at jeg mistet en del tillit til folk. Da jeg begynte på språkskole og gikk den samme veien hver dag, ble flere menn i gatene oppmerksom på at jeg gikk der. De kom med bemerkninger, plystret på meg, ropte etter meg og mer til. På språkskolen slet jeg med konsentrasjon, hjemme fikk jeg kommentarer jeg opplevde som negative på det ene og det andre. Det var mye som gjorde at jeg mistet motivasjonen til å fortsette med temaet mitt, selv om jeg hadde fått en del kontakter. Språket gikk ikke i den retningen jeg ønsket, og ingen i dansegruppen jeg hadde kommet i kontakt med snakket engelsk. De var åpne for at jeg kunne komme og se de forberede seg til karnevalet, men ettersom øvingene deres var tirsdag og torsdag kveld, ønsket jeg ikke å gå de kilometerne alene i mørket på grunnlag av de vemmelige erfaringene jeg hadde gjort meg så langt.

Det var derfor jeg en dag, etter to måneder i felten og med litt hjelp, kom fram til at jeg skulle endre tema for studiet mitt. Så langt hadde jeg opplevd og sett hva noen tyr til for å tjene penger til livets opphold. Jeg hadde rukket å stifte bekjentskap med de to økonomiene på øya, og på fritiden hadde jeg nettopp rukket å lese ferdig boka *Dette er Cuba – alt annet er løgn!* (2014) hvor det blant annet står som følger:

«Dette stedet er forbeholdt folk som betaler i dollar – det vil si turister. Det er et fristed hvor de kan være i fred – et vannhull uten bekymringer, hvor det er mat i restauranten og drinker i baren – og hvor de forhåpentligvis vaser bort pengene sine i dollarbutikken. Cubanerne har innført apartheid i sitt eget land.» (2014:28)

Jeg kunne velge å dra til byens flotteste hotell, brette ut lommeboka og kjøpe pizza, øl og is. Jeg kunne sette meg i lobbyen, kjøpe et lite kort med passord til det trådløse internettet og spise importert kjeks jeg kjøpte i hotellbutikken så smulene spruta. Tolv dollar kostet det å være på internett i to timer. Det var turister og en del stereotypiske *jineteros* som befant seg i denne lobbyen. Mange av dem hadde smarttelefoner de surfet på, og når man på forhånd har lest om at den «vanlige cubaner i gata» tjener tilsvarende 10-20 CUC i måneden, så kan man begynne å lure på hva slags arbeid disse personene i lobbyen har gjort for å ha råd til ikke bare smarttelefon, men også internett-tilgang og flotte klær og smykker.

Man kan fort gjøre seg noen tanker om man tar øynene opp fra skjermen i noen minutter. Når en kritthvit, feit europeer med sokker i sandalene og hatt står i innsjekkingsranken med ei

råflott, ung cubansk kvinne i hånda, er det fort gjort å tenke sitt. Eller når en kvinnelig turist står med en mørk arm rundt seg i kø for å komme inn på et utested med inngangspenger. Eller som med min egen historie, der en mann ble 40 dollar rikere på min naivitet. Det ble da klarere for meg at å fokusere på dette skillet mellom de som har tilgang på dollar og de som ikke har det, ville kunne utgjøre et viktig inntak til å forstå sider av livet og menneskene i en brytningstid, ikke minst hva *luchando* betyr i dag sammenlignet med bare for noen få år tilbake i tid.

Mine nøkkelinformanter har det til felles at de alle på hver sin måte har vunnet innpass i den, slik de fleste cubanere oppfatter det, mest prestisjefulle verdisfæren gjennom å pleie regelmessig kontakt med turister av ymse slag. Vertinnen gjør dette i kraft av å drive et *casa particular*. De to eldre mannlige informantene mine gjør det i kraft av å besitte betydelig kulturell kapital som verdsettes av diverse turister, inkludert antropologen selv. Det er i denne forstand uttrykket «I am myself a fieldnote» kommer til sin rett (se Sanjek 1990). Min relasjon mellom meg selv og mine informanter har i stor grad vært ensbetydende med en relasjon mellom en «antropolog» og en «*jinetero*» i vid forstand. Mine nøkkelinformanter er mennesker med solid utdanning, men med karriereløp som har tatt en overraskende vending i og med at de i betydelig større grad enn tidligere nå befinner seg i en livssituasjon hvor de bruker mye tid på å pleie (eller finne nye måter å pleie) nettopp relasjoner med turister, som for eksempel antropologer. Mitt eget møte med dem, bar preg av at jeg i betydelig grad selv ble kategorisert som og forstått som turist i relasjon til dem selv. De så meg i stor grad som turist, og de behandlet meg deretter, altså som en potensiell kilde til inntekt i snever forstand, men også som kilde til kapitalutvidelse i videre betydning. Det betyr på ingen måte at vi ikke også fant sammen ut fra flere kapasiteter og interesser, men det er i denne forstand at jeg selv anser meg selv som et feltnotat. Jeg har, ser jeg etterhvert, vært tettere på mine informanternes egne økonomiske entrepriser enn det jeg tidligere har vært klar over. Men nettopp derfor har jeg, vil jeg hevde, lært bedre å kjenne hvordan de selv både utøver sin «kunst» (yrke) og hvordan de selv oppfatter den på godt og vondt.

Jineteros er i dag omstridt, også blant *jineteros* selv. Som yrke er det en kunst som ikke alle er forunt å oppnå anerkjennelse for. Det som tidligere ga positiv anerkjennelse, kan i dag bli møtt med sosialt stigma. Eller omvendt. Men det i sin tur avhenger av ståsted. Ser vi på dette fra vertinnens ståsted, ser virkeligheten ganske annerledes ut enn hvis vi ser det fra yngre mannlige *jineteros*' ståsted. Flere interessante nyanseforskjeller kommer også frem som vi skal se i denne

oppgaven, hvis vi samtidig inndrar posisjonen som eldre menn innehar og som i tillegg sitter på betydelig kulturell og sosial kapital. Hva *jineteros* «bør» være og etter hvert gis mulighetene til «å være» skapes daglig gjennom disse motstridende oppfatningene.

I denne oppgaven vil jeg gjøre leseren kjent med tre nøkkelaktører som alle på sin måte utfører *jinetismo*-arbeid på en eller annen måte. Det er selvsagt i tillegg viktig for meg også å formidle hva det vil si å utøve *jineteros*-yrke sett fra unge menn uten utdanning og eiendom sitt ståsted og som utøver dette yrket på måter som både vertinnen og de to eldre informantene mine uttrykker stor grad av ubehag, og til og med «skam» i forhold til. Selv har jeg i min hverdag på Cuba blitt konfrontert med unge *jineteros* på en nærmest daglig basis. Summen av disse mange konfrontasjonene mellom meg selv og *jineteros*, mellom vertinnene og *jineteros* og mellom mine to eldre informanter og yngre *jineteros* utgjør en sentral del av mitt datamateriale. Jeg har som ambisjon i fremstillingen min å forsøke å bygge disse møtene inn i deler av livshistoriemateriale. Det samme grepet gjør jeg hva angår historisk kontekstualisering av materialet. Gjennom informantenes beretning og betoning av for dem signifikante historiske begivenheter forteller jeg Cubas historie slik mine informanter ser på denne. I tillegg vil jeg i oppgaven min trekke veksler på Lehmann (2010) sitt arbeid som på mange måter berører mitt eget, og som er godt egnet til å diskutere mitt eget materiale med. Når det gjelder nøkkelinformantene mine vil jeg som nevnt i all hovedsak bygge beskrivelsene og analysen min på livshistorie-materiale, kombinert med samhandlingsdata knyttet til diverse konfrontasjoner mellom «oss» og «de andre».

Livshistorieforskning er et godt redskap for å undersøke lokalbaserte «sannheter» på (Danielsen 1995:106). Selv om livshistorieforskning har vært utsatt for kritikk er mulighetene ved å benytte denne tilnærmingen mange. Det gir en nærhet til stoffet, som gir anledning til funn som kanskje ikke hadde vært mulig ved bruk av mer generaliserbare metoder. Dette gjør seg gjeldene i dette essayet da mine informanter har en såpass relevant posisjon i det cubanske samfunnet. De representerer på hver sin måte hvordan Cuba har blitt formet opp gjennom årene, fra revolusjonen i 1959 til dagens Cuba. I tillegg er de posisjonert slik at de på hver sin måte representerer hva åpningen mot omverdenen innebærer, der de alle er innovative i forhold til å sikre sin kulturelle, sosiale og økonomiske kapital. Ifølge Rapport & Dawson (1998) blir narrativer definert som fortellingen av temporale hendelser slik at en meningsfull sekvens blir portrettert – historien eller plottet til narrativen. Dette er også et argument for at jeg ønsker å

bruke livshistorier som kilde til analyse. Narrativ er også den kulturelle formen som er i stand til å uttrykke sammenhenger gjennom tid. Å bruke narrativer innebærer en bevegelse fra en begynnelse til en slutt – nøyaktig hva jeg har valgt å bruke historiene til mine nøkkelinformanter til.

Med dette ønsker jeg å gå over til neste kapittel, som tar for seg Cubas historie gjennom mine informanter.

Kapittel 2: Cuba gjennom årene

Mine tre nøkkelinformanter er Armiñan, Juan og vertinnen. I dette kapittelet skal vi se på den cubanske historien fortalt gjennom disse tre personene som alle har gjennomlevd en rikholdig cubansk historie, om enn på litt ulike måter.

Vertinnen var som nevnt husverten i hjemmet mitt på Cuba – en relativt ung kvinne med et strålende og energisk humør. Med et langt, tjukt hår og en feminin kropp som stemmer overens med de cubanske skjønnhetsidealene, er hun blant de som blir snudd etter på gaten. Hun er utdannet lege, har mann og to barn – og er eier av et *casa particular*. Juan er en eldre, kraftig mann med gyllen hud og et smittsomt humør. Tidligere har han arbeidet som engelsklærer på det medisinske universitet i byen, men har de siste årene gått over til å være turistguide i byen, knyttet opp mot et reisebyrå. Dagen jeg møtte han var da en felles bekjent anbefalte meg å få hjelp av han under møtene med Armiñan. Han ble både min tolk, ettersom engelsken hans er over gjennomsnittet god, og min venn under feltarbeidet mitt. På øvre tannrekke har han en gulltann på hver hjørnetann, og på et arr på høyre kinnbein – noe jeg fikk inntrykk av at han fikk da han kriget i Angola på 1970-tallet. Han har aldri fortalt direkte om sin historie, annet enn at huset hans ble hardt utsatt da *Hurricane Sandy*⁴ herjet i byen og at den første telefonsamtalen han fikk etter telefonen tørket var fra en venn fra Australia. Allikevel har han gitt uttrykk for sine meninger under våre samtaler, og har også beskrevet generelt hvordan ulike problemer og hendelser på Cuba har påvirket det cubanske folk. Armiñan er en eldre, svart mann og bærer alltid på en brun stresskoffert. Smykkene rundt halsen og armleddene hans tilsier at han er tilhenger av religionen *santería*, men aldri har han sagt et ord om det under våre mange møter. På toppen av den magre kroppen sitter en rød caps som alltid er på, selv når vi sitter inne i skyggen. Møtene vi har foregår hjemme hos Juan, der viftene står på for fullt og de små kaffekoppene er fylt til randen med kruttsterk kaffe på det lille stuebordet.

---

⁴ Orkan i 2012

Før revolusjonen

Armiñan er ivrig når han forteller sin historie;

«Min familie var en ydmyk familie. Vi cubanere har den dårlige vanen i at jo mer ydmyke vi er, jo flere barn ønsker vi. Mine foreldre fikk mange barn - jeg har hele ti brødre og søstre. Under kapitalistperioden (det imperialistiske hegemoniet) var det vanskelig å finne arbeid som respekterte menneskelige vilkår for en svart person. Derfor vasket min mor klær for hvite folk og tjente litt penger. Noen ganger ble de betalt 10 cents, men for den summen på den tiden kunne folk faktisk spise. For fem cent fikk man ris, for tre cent fikk man *picadillo* (kjøttdeig), det kostet en cent for tomatsaus og en cent for en avokado - noe som holdt til ett måltid til dagen. Min far jobbet også med å vaske klær, og de arbeidet på forskjellige skift. I tillegg til denne vanskelige situasjonen, var vi nødt til å betale leie av det lille huset vi hadde. Noen ganger hadde vi ikke mulighet til å betale og ble derfor kastet ut av huseieren. Da ble vi nødt til å dra til mine besteforeldres hus – jeg, mine søsken og mine foreldre. Problemet var at det var flere som bodde i dette huset. Min onkel og hans syv barn, min tante og hennes tre barn, min andre onkel og hans to barn, min andre tane og hennes 2 barn og min tredje onkel med sitt ene barn. Vi var mer enn 30 mennesker i ett hus, og huset hadde bare ett soverom. Vi sov tettpakket på gulvet, noe som gjorde at vi hadde veldig nære og ærlige familierelasjoner.

På den tiden var det vanlig at svarte arbeidet for hvite mennesker. For eksempel var det å kjøpe varer på butikken en jobb som ble gitt til de svarte. Hvert barn i vår familie var dedikert til dette. På den tiden hadde vi ikke penger til å kjøpe sko og klær, samtidig var det nesten umulig å få en utdanning. Selv om jeg ikke hadde penger til sko gikk jeg på skolen uten. De *få* klærne jeg hadde var rene, men ettersom jeg ikke hadde noen sko ble jeg ikke respektert. Dette gjorde meg upopulær og foreldrene mine ble så skamfulle at de flere ganger ikke lot meg dra på skolen».

«The Triumph of the Revolution»

Santiago de Cuba er stedet der revolusjonen hadde sitt startskudd, forteller Armiñan. Fidel Castro utnyttet karnevalet i Santiago for å starte sin revolusjonære kamp. Han brukte den 25. og 26. juli 1953 til å utføre angrep på Moncada Barracks. Den 25. juli antok Fidel at alle drakk seg sanseløse, inkludert soldatene - som ville bety at alle fortsatt ville være fulle eller slitne den 26. Problemet var at noen hadde fått nyss i planene hans, slik at soldatene ventet dem da de skulle angripe. Fidel ble satt i retten foran en jury etter dette og dømt. Deretter rømte han til Mexico, og herfra skal han ha planlagt krigen. Blant folkene han stolte mest på var i Santiago de Cuba, spesielt i dansegruppen *La Placita*, hvor blant annet Frank País, Mende Commiche og Wilma Austin var medlemmer. Disse var også medlemmer i den revolusjonære bevegelsen. Dette er veldig viktig for byens historie og stolthet. Byen er full av historiske monumenter, og dette er et av de viktigste. En sterk stolthet har blitt uttrykket av alle mine nøkkelinformanter knyttet til dette. Hele 31 av de 42 generalene under revolusjonen var fra Santiago, noe Juan fortalte opptil flere ganger med et avslørende uttrykk av stolthet i stemmen. I tilknytning til dette var han fast på å understreke at historien tar vare på tradisjonene våre.

Den 1. januar 1959 ble et vendepunkt for Cubas befolkning, da den tidligere diktatoren rømte landet og hadde innsett sitt nederlag – revolusjonen var et faktum. Tiden etter dette, ble det et

Feria del Tivoli. Foto: privat

helt nytt skifte for det cubanske folket, både sosialt, økonomisk etc. Dette var fordi noe av det første den nye regjeringen gjorde var å gi utdanning til alle. I 1961 foretok regjeringen en kampanje mot analfabetisme og samtidig ble alle nord-amerikanske bedrifter nasjonalisert. Det ble likestilling for menn og kvinner, og regjeringen begynte å praktisere likhet i sosiale klasser. Et prinsipp ved revolusjonen var at alle kvinner og menn skulle ha de samme rettighetene, uavhengig av økonomisk situasjon, religiøst synspunkt og andre viktige faktorer. Samtidig ønsket staten å skape *el hombre nuevo*⁵. Dette prosjektet bestod av blant annet å skulle arbeide for revolusjonens prinsipper og ofre seg selv for familien og for landet, og det nye samfunnet skulle bygge på solidaritet og kjærlighet. (Bye & Hoel, 2014) Både Armiñan og Juan som har vokst opp med disse verdiene. Verdier som er veldefinert i samfunnet og hva som blir sett på som *et godt menneske* og som er forventet oppførsel av en cubaner.

Politiske konsekvenser

Etter det kom fram at Cuba hadde blitt et kommunistisk land og opprettet handelsavtaler med Russland, ble forholdet mellom Cuba og USA mer komplisert. Etter revolusjonen og hvordan det påvirket forholdet med USA, var det vanskelig for andre land å ha relasjoner med Cuba uten at det skulle gå ut over dets forhold til USA. Resultatet var at Cuba ble satt i en ekstremt vanskelig økonomisk situasjon. Til tross for blokaden fra USA penetrerte de allikevel Cuba på ulike måter. Et eksempel på dette er sykdommer hos dyr, dyr som ble brukt til mat. Svinepest kom til Cuba fra USA, noe som resulterte i at omtrent alle grisene døde. Også denguefeber kom fra USA – *It was a bacteriological war against Cuba by the US*. Dette gjorde at Cuba måtte investere i medisiner for å bekjempe bakterien – investere med penger vi egentlig ikke hadde. USA's mål var å knuse den cubanske revolusjonen og felle Castro. *One thing saved the Cuban people; the unity of the people around the government and the communist party*. Mange cubanere var allikevel mot den cubanske regjeringen og begynte å henge seg på regjeringen i USA. De fikk økonomisk støtte fra denne regjeringen for å begå motrevolusjonære handlinger, for å sabotere. Disse situasjonene skapte et politisk problem hos den cubanske regjeringen, fordi USA og andre land utviste Cuba fra organisasjoner. Det var én grunn til at dette ble gjort – fordi

---

⁵ Oversettes til 'den nye mannen'

de mente at Cuba ikke hadde demokrati. Cuba hadde et veldig lukket system som var vanskelig å penetrere. Systemet svarte bare til kommunisme og sosialisme.

Svaret på problemet som oppstod var å opprette et populærsystem – der hvert nabolag fikk en organisasjon fra regjeringen som tilhørte kommunen. Det var en intelligent måte å gjøre det på, for det krevde ikke flere partier folket måtte stemme på - bare ett parti som består av folk fra de ulike organisasjonene i de ulike kommunene. Altså velger folket fra sitt eget nabolag representative til å gjøre politisk arbeid. Dette betyr at det å være et medlem i kommunestyret ikke er et økonomisk problem som i flere andre land der man må ha penger for å kunne promotere seg selv. CDR⁶. Dette er en organisasjon som støtter valgprosessen. Hvert kvartal har en CDR integrert i en sone, slik at hver sone har 10-15 CDR. CDR velger en representativ i sin sone som går videre til kommunestyret. Vi synes det er det mest perfekte valgsystemet vi har hatt. Vi velger en mann eller kvinne fra vårt nabolag som vet om alle problemene vi har og tar disse med seg til kommunestyret så de kan løses. «We say that our government is *of and for the people*». Det er hva vi kaller et demokrati – i vårt system er ingen bedre enn alle andre, alle har rett til det samme. Vi er alle likeverdige, men vi har noen hierarkinivåer som er respektert.

Utnytte muligheter

Armiñan impliserer i måten han snakker på, at revolusjonen og Castro er noe av det beste som kunne ha skjedd på Cuba. Uten dette, ville han ikke ha vært der han er i dag, og han skryter av alle aspekter rundt hvordan politikken på Cuba fungerer.

«I 1959, da «*The Triumph of The Revolution*» var et faktum, var jeg 10 år gammel. Jeg fullførte grunnskolen da jeg var 16-17 år. På den tiden opprettet den nye revolusjonære regjeringen et stipend for å utdanne seg som lærer i *Minas de Frio* i midten av fjellkjeden *Sierra Maestra*. Skolen ble plassert akkurat der fordi det var der Fidel Castro kjempet under revolusjonen. Det var en veldig kald plass med mye fjell. Familien min var veldig stolte over å ha en lærer i familien, men jeg ble syk i *Sierra Maestra* på det andre året av min utdanning som lærer. Jeg

---

⁶ *Comité de Defensa de la Revolución*

fikk magesår, og jeg har det enda. Jeg ble nødt til å avslutte utdanningen min og komme tilbake til Santiago. På samme tid ble *Ballet Folklorico de Oriente* opprettet – den første dansegruppen skapt av revolusjonen. Fire av mine søsken var medlemmer i denne gruppen, og staten påtvang dem å studere fordi de var nødt til å fullføre barneskolen. De skulle bli artister og få ansvaret om å gi kunst til folket. Jeg var ikke gammel nok til å bli medlem av gruppen, men noen ganger deltok jeg på treningen allikevel. Samtidig studerte jeg på ungdomsskolen og jeg lærte alt (av dans) av mine søsken bare ved å se på, som jeg lærte bort til andre barn. På denne måten skapte jeg en dansegruppe for barn. Da var jeg 14-15 år . Etter dette opprettet jeg enda en dansegruppe, men da jeg var 16 år ble jeg innkalt til militæret. Da jeg måtte dra til den nasjonale festivalen for ungdomsskolestudenter måtte jeg spørre om lov av en offiser i militæret. Det fikk jeg ikke lov til. Men han ga meg noen tips til hvem jeg skulle snakke med for å få ordnet dette, så jeg gikk og snakket med sjefen. Da jeg kom dit forklarte jeg situasjonen og han sa til meg: «Du er danselæreren, jeg vil la deg dra på festivalen. Men når du kommer tilbake skal du forberede en dansegruppe her i enheten.» Deretter dro jeg til festivalen og fikk den store premien. Dette var i 1965. Da jeg kom tilbake til militæret opprettet jeg en dansegruppe for de unge i hæren. Jeg hadde bare en måned på meg til å opprette gruppen, men problemet var heller det at det ikke var noen kvinner i troppen. Jeg ble nødt til å spørre sjefen om tillatelse til å ta med kvinner til militærenheten, og de sa ja. Jeg fant åtte kvinner i San Luis. Vi forberedte *Danza*-gruppen, som var nøyaktig lik dansen som hos *Tumba Francesa*⁷. Vi fikk andreplass, fordi jeg ikke klarte å utrette mitt fulle potensiale på bare en måned. Året etter fikk jeg forberedt en mye bedre dansegruppe i samme militærenhet og vi vant førsteplassen. Dette bidro til at jeg i 1975 ble spurt av to store personligheter i det cubanske kulturlivet om å delta med min gruppe i en kulturell presentasjon som skulle finne sted i åpningsseremonien for den første kongressen for kommunistpartiet på Cuba.

På grunn av dette steg min profesjonelle prestisje, og da jeg kom tilbake til Santiago med min suksess ble jeg spurt av Oriente University om jeg ville jobbe der som danselærer. Der jobbet to personer som skulle vise seg å bli veldig viktige for meg, og som fikk meg oppover i systemet. I 1976 opprettet jeg en gruppe ved navn *Tres de Diciembre*. Jeg tok del i ulike nasjonale og internasjonale festivaler med denne gruppen. Under min første internasjonale turné med denne gruppen vant vi gullmedaljen i de internasjonale folklore festivalene i

---

⁷ En dansegruppe beskyttet av UNESCO: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/RL/la-tumba-francesa-00052>

Frankrike, Bulgaria, Tsjekkoslovakia, Sveits og Spania. Vi fikk mange internasjonale priser, og vi var bedre enn de profesjonelle gruppene i Santiago de Cuba. Etter dette ble jeg forfremmet til å bli hovedkoreografen av den folkloriske dansegruppen *Cutumba*. Med denne gruppen vant jeg priser i ONEAC, en nasjonal festival. Vi vant en turné til Spania for å delta i Cardice-festivalen, hvor jeg også fikk en pris. Lederskapet i kulturarenaen i provinsen vurderte en gang at jeg skulle bli koreografen for *Oriente Folkloric Cultural Ballet*, men før det hadde lederskapet i turistsektoren på Cuba bestemt at jeg skulle være generell og artistisk direktør for *Tropicana Cabaret* i Santiago. Etter det ble jeg spurt om å arbeide som lærer på Sportsuniversitetet, og etter det som professor på «*Art Vocational School*», en kunstscole. Deretter ble det opprettet et universitet for kunst i Santiago, og ved dette universitetet er jeg nå professor i folklorisk historie og dans. Jeg er kunstdirektør for markedsføring av musikk og tilskuere i Santiago-provinsen og generaldirektør for *Ballet Folklorico de Oriente*. Jeg har fått utdelt pris for å være en personlighet i cubansk kulturliv, og slike personligheter blir beskyttet av staten. Jeg har mottatt mange belønninger og medaljer, blant annet de viktigste man kan få, gitt av kulturdepartementet på Cuba. I provinsen har jeg fått en pris som heter «José María Heredia» som er den gjeveste prisen man kan få av kulturdepartementet. Jeg har også fått priser i andre provinser, som Camagüey og Guantánamo.

Dette er livet mitt som artist. Jeg er veldig krevende når jeg lærer bort, fordi jeg liker at produktet av mitt arbeid har den kvaliteten som offentligheten fortjener. Med mine kunstneriske elever er jeg veldig krevende, fordi jeg har alltid sagt at jeg vil at kvaliteten på vårt arbeid skal være et komplett produkt. Jeg vil at beskjeden fra dette produktet blir mottatt av publikum klart og tydelig. Jeg tror det er en av mine forestillinger som artist, at en artist alltid bør jobbe med den samme kjærligheten og maksimalt av kvalitet i de tekniske aspektene, så publikum kan bli fornøyd med vårt arbeid. Dette er fordi vi jobber for offentligheten. En venn sa alltid til meg at artister *alltid* må jobbe så hardt de kan - selv om det bare er én person i publikum, fordi denne personen tok sin tid til å se oss jobbe og for å nyte vår kunst.»

Studentkarneval. Foto: privat.

Den Spesielle Perioden

Sovjetunionen var hovedkilden til Cubas fungerende økonomi, med import av olje og eksport av sukker og nikkel (Bye & Hoel, 2014). Oppløsningen av unionen i 1989 utløste derfor en økonomisk krise på Cuba, og ble en stor belastning for det cubanske folket.

På 90-tallet var det flere land som deltok i krigen mot Cuba, og veldig få støttet landet vårt. Bare to land hadde den politiske viljen til å hjelpe Cuba – Venezuela og Mexico. Situasjonen var ekstremt vanskelig, hovedsakelig på grunn av mangel på mat. Dette førte til en hungersnød på Cuba, der det fra 1990-1995 var på sitt mest kritiske.

Tøffe konsekvenser

«På den tiden Castro var Cubas leder var han utvilsomt en leder. Da vi hadde mangel på alt, stod han fram foran folket og forklarte situasjonen. Vi stolte på han og hadde tillit til han. Problemet var å overtale alle, for ingen klarer å samle et helt folk og få enheten rundt. Det var mange som gjorde opprør i Havanna mot regjeringen og det var en kvinne jeg kjenner som ropte og skrek til regjeringen i protest. Så dukket Fidel opp foran henne, og hun sa «da jeg så han, stoppet jeg å rope fæle ting og begynte å gråte. *Viva Fidel.*»

Under en samtale om hvorfor man ser mange menn i gatene tilsynelatende uten arbeid, forteller Juan at lønningene (fra staten) ikke hjelper med å løse problemene til folk. Det er ikke nok til å betale mat, elektrisitet, medisiner, klær, sko, eller å hjelpe andre familiemedlemmer. Færre og færre ønsker å jobbe for staten, fordi det er så dårlig betalt. På 1980-tallet var 1 CUC og 1 CUP verdt omtrent det samme, og gjennom lønningene på den tiden hadde man råd til å kjøpe både mat, klær og dra til stranda i helgene. Det er helt umulig med de lønningene man får i dag, og som et eksempel sier han at om man ganger dagens lønning (fra staten) med 10, vil man fortsatt ikke kunne ha råd til det de hadde råd til på 80-tallet. Så kom 90-tallet og Den Spesielle Perioden hvor det ble mangel på *alt* og det ble større forskjell mellom CUC og CUP. Noen mennesker velger derfor istedenfor å jobbe i privateide businessser. Et eksempel på dette er som sjåfør i lastebiler som frakter folk rundt om i byen, og de tjener mye mer enn en som arbeider for staten. Dette blir sosial ansett som stuerent, men her bruker Juan uttrykket *luchar la vida* som videre kan ses i sammenheng med *inventar*⁸ - å bruke ens kreativitet, selv om det innebærer å krysse grenser om korrekt oppførsel. Juan sier at staten nå går ut med at situasjonen er i en forbedrende prosess, men mener selv at det går for sakte.

---

⁸ Oversettes til «å finne opp»

Kan du ta bilde av meg? Det koster 1 CUC. Foto: privat

Å vokse opp under Den Spesielle Perioden

Vertinnen vokste opp i fattigdom med begge foreldre og en bror, og var bare syv-åtte år da Den Spesielle Perioden var et faktum. Hun vokste ut av alle klær og sko i denne perioden, og det var tilnærmet umulig å få tak i noe nytt. Hun ble nødt til å gå i skoene til den bare huden traff asfalten, og å bruke klær til de revnet eller ble for små. Faren hennes pleide å lage sko ut av bildekk ettersom han jobbet på en fabrikk hvor han fikk tak i slikt materiale, og sydde på tekstil

fra klær hun hadde vokst fra. De pleide å få tak i rundt ti egg i måneden, noe som betød at de ofte hadde ett egg til middag – fordelt på fire. De hadde også ris, som de alltid ellers hadde til middag. Selv om dette var altfor lite til selv bare *én* person, ble de alltid lært opp i at man skulle dele. Noen ganger, om det ikke var nok til alle fire, latet foreldrene som om de allerede hadde spist så ungene skulle tro at alle hadde fått. En dag ble moren hennes utsatt for en ulike og brakk beinet på to steder. Dette betød at hun var uten jobb i seks måneder – og de ble nødt til å være oppfinnsomme, å finne måter å få det til å gå rundt på. Faren så seg nødt til å kjøpe inn frukt til lav pris, som vertinnen og broren gikk med for å selge i gatene. De fordelte opp frukten slik at noe skulle de ha selv i familien og noe skulle de selge. Pengene de tjente ble fordelt i tre, der noe av fortjenesten gikk til å få kjøpt mer frukt til å selge videre, noe gikk til å kjøpe mat til familien og noe gikk til å spare. Dette er et praktksempel på hva gjelder uttrykket *inventar*, som tidligere forklart. Juan presiserer i en samtale om denne vanskelige tiden at problemet ikke er det politiske, men det økonomiske. «Vi har ingen kriminalitet. *Vi finner måter å leve på.*» Og det er dette som er essensen i den cubanske kulturen, eller det har i det minste *blitt* slik som et resultat av denne økonomiske krisen. Når Juan hevder at de ikke har kriminalitet, blir ikke det som representerer selve definisjonen av begrepet *luchando* inkludert, nemlig at man blir nødt til å utøve småkriminelle handlinger, som nevnt i introduksjonen. For å kunne forsørge seg selv og familien, var dette en måte å skaffe noen ekstra penger på. Som Lehmann (2010) diskuterer, og som antydes i tittelen⁹ er at alle (cubanere) potensielt til tider kan befinne seg i gråsonene av *jineterismo*. Under et bryllup jeg var i på Cuba, var det på slutten av kvelden ei som kom for å vaske. Hun så seg nødt til å ta en slik jobb ved siden av sitt statlige arbeid, da hun var glad i livets goder i tillegg til at hun hadde seks barn. Flere ganger i løpet av tiden hun ryddet og vasket, ropte hun *luchando mi vida* mens hun drakk restene fra ølflaskene. Hun virket sliten langt inne der hun gikk rundt barbeint i masse søl, supet i seg varm øl og danset som en gal alene. Det var et trist syn, da hun muligens kan representere mange fattige cubanere som finner trøst i alkohol i dette harde livet.

---

⁹ *Todos somos jineteros – vi (cubanere) er alle jineteros.*

Jeg gikk opp for å spise lunsj og hører mange mennesker skravle og styre utenfor. Jeg går bort til rekkverket for å se hva som skjer, og der ser jeg rundt 50 mennesker i kø utenfor fruktsjappa på hjørnet av gata. Jeg tenker at jeg må ha noe å skrive med og på, og løper ned til rommet mitt for å hente skrivesaker. Julio står på kjøkkenet og jeg spør hva som skjer. Jeg får et entusiastisk svar tilbake – «alle skal ha tak i poteter!». Sesongen for poteter her i Santiago er i mars, april og litt i mai, men i dag er første gangen denne sesongen at de er mulig å få tak i. Han stod der storfornøyd med en svær pose full av poteter han hadde fått tak i, men forklarte at disse potetene egentlig ikke var så gode. Da han under utdanningen arbeidet på landet, hadde de canadisk jord de plantet potetene i. Med et drømmende blick sa han at de var helt fantastiske, hvite og med deilig konsistens. De han kjøpte i dag var mer gulaktige og ikke så gode i smaken. «It's the rest» sa han, som jeg forstod at bare var restepoteter – at de beste ble solgt til privatpersoner før resten kom i «butikk» til «vanlige folk». Etter å ha fått denne historien, springer jeg opp til terrassen igjen for å se mer på hva som utspiller seg der nede i den rare køen. Jeg fikk tatt et bilde og to, men tenkte at jeg også skulle ha filmet – 50+ cubanere som snakker i munnen på hverandre er noe man bør få med seg. Om jeg lukker øynene og bare hører, oppleves det som om det er minst dobbelt så mange på en gigantisk pub med litt for mye innabords.

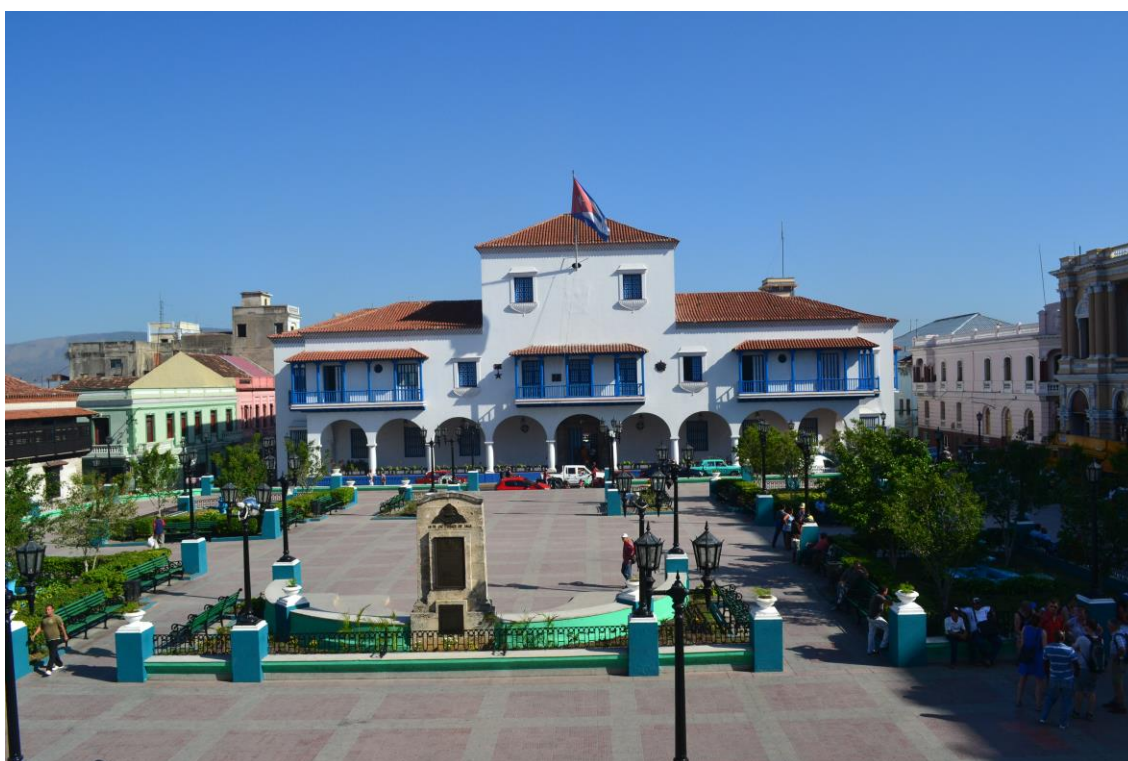
Køsystemet er også noe for seg selv. Jeg tenker at hjemme i Norge ville det være én lang linje med folk gjennom hele gata, mens her er flesteparten samlet i en svær klynge utenfor butikken. Noen langs det smale fortauet, noen inne i butikken, og flesteparten midt i veien og krysset der biler og mopeder kjører hele tiden. Av erfaring vet jeg allikevel at de har full kontroll på hvem som er nestemann og hvem som er sist i køen. En hvilken som helst nordmann ville dog vært ganske forvirret i denne klynga, og mest sannsynlig aldri kommet seg fram til disken. Jeg synes jeg ser sønnen til Yinet og Julio inne blant alle i kø, han har visst blitt sendt for å kjøpe flere poteter. Før jeg vet ordet av det, åpner himmelen seg og regnet høljer ned. Jeg tenker at de fleste kommer til å trekke seg inn under tak, og mens mange gjorde det var det også veldig mange som hadde tatt med seg paraply og ble stående midt i veien. Jeg blir nødt til å gjemme meg under tak jeg også, da jeg plutselig får servert en tallerken med nystekte pommestruer – for en herlighet!

Turistene kommer – moralen forsvinner

Med denne økonomiske krisen så staten seg nødt til å åpne opp for turisme som en kilde til inntekt. I 1993 ble det lovlig å benytte USD på øya, etter turismen tok seg opp. På den tiden bodde vertinnen og familien hennes i en leilighet i Santiago, og ikke i et stort hus som de gjør nå. De hadde tre soverom, med ett til foreldrene og ett til hvert av barna. Allerede da drev mormoren til vertinnen med utleie av rom til turister, og på et visst tidspunkt var det et tilfelle der hun hadde for lite plass i huset sitt og spurte foreldrene til vertinnen om de kunne ta inn de hun ikke hadde plass til. Dette var faren til vertinnen svært skeptisk til i begynnelsen, men da pengene begynte å rulle inn viste det seg at det var ikke så verst likevel. I 1994 fikk de lov av staten til å begynne å leie ut, og da ble det til at ungene gav opp rommene sine og sov på madrass på soverommet hos foreldrene. På den tiden leide de ut to rom og tjente 10 CUC pr rom pr natt, noe som utgjorde en stor forskjell fra da bare faren var i arbeid. I 1998 var paven på besøk på Cuba, og mange turister kom på besøk. Da leide de ut alle soverommene i en ukes tid, og sov selv på kjøkkenet.

Med denne åpningen førte det med seg at fler og fler tilnærmet seg og fikk relasjoner med turister. I tråd med dette gjenoppstod fenomenet *jineterismo*. En klassisk *jinetero* er den vennlige og sjarmerende typen som introduserer turistene for byen – men som viser seg å lure de for penger ved for eksempel å lyge om priser. Disse er ikke nødvendigvis seksuelt involvert med turister, men tar de med til ulike barer og restauranter, og forventer å få kommisjon i retur fra disse stedene. Den tilbakelente typen – ofte en afro-cubaner med dreads, er han som gjerne introduserer turistene for utesteder og konserter andre turister aldri ellers hadde kommet seg til og blir definert som rasta *jinetero*. Den tredje typen er han som er så sjarmerende at det er umulig å ikke bli forelsket i han. Forføreren spør aldri om noe som helst, som bidrar til at man aldri mistenker at han er en *jinetero* – selv om man gladelig betaler for han. Den fjerde typen er den prostituerte, som tilbyr seksuelle tjenester til turister for raske penger. Lehmann spesifiserer at disse fire typene ikke er distinkte, men overlapper hverandre. Om man blir klassifisert som en *jinetero* eller ikke, avhenger av hvilken hensikt man har når man tilnærmer seg utenlandske kvinner, hvor lenge et eventuelt forhold varer, hvor ofte man bytter partner og hvilken gruppe mennesker man tilhører (Lehmann 2010:38).

Tidligere, da regjeringen prøvde å fjerne dette sosiale problemet, var de mest aggressive mot *jinteras*, altså kvinnelige prostituerte. Juan snakket om at i 1959-1961 prøvde regjeringen å eliminere prostitusjon ved å gi disse kvinnene arbeid, for eksempel der de lærte å lage mat, å sy, jobbe på fabrikk etc. På 1990-tallet tok menn over denne kategorien og definisjonen ble en annen. Det skal allikevel nevnes at kvinnelig form for *jineterismo* også eksisterer i dag, men ikke i like stor grad som hos mannfolkene. Jeg hadde flere samtaler med Juan Antonio angående dette fenomenet. Hans syn på dette var at på grunn av dårlig økonomisk situasjon, ble moralske verdier tapt – noe som førte til *jineterismo*. Dette ble derfor et sosialt fenomen. Deretter begynte politiet å arrestere *jineteros/jineteras*, noe som gjorde det til et politisk problem. Altså hører det økonomiske, sosiale og politiske sammen, og Juan mener at ondet her er den dårlige økonomien - mens andre mener det startet med politikken. «*Jineterismo is a way of living*» sier han med en litt bekymret mine, men med forståelse ettersom det er et forsøk på å forbedre den økonomiske situasjonen man er i. Flere ganger uttalte vertinnen at man ikke kunne stole på noen, spesielt som utlending på Cuba. Hun hevdet at «alle» ser på turister som dollartegn med bein, og at man burde passe seg.

Parque Cespedes - jineteroenes arena. Foto: privat

Stolthet og skam

Under en samtale med Armiñan angående *jineteros* sier han at Cuba er et solidarisk land, og den mest solidariske byen er Santiago. «Vi har alle dørene åpne for utlendinger. Men det var noe som skadet bildet av cubanerne, og det var på grunn av blokaden fra USA på 1990-tallet. På grunn av økonomiske behov og den amerikanske propagandaen, begynte mange unge cubanere å innblande seg i korrupsjon. Det skapte et fenomen som tidligere hadde vært totalt eliminert på Cuba. Dette fenomenet var *el jineterismo*. De unge menneskene prostituerte seg selv i søken etter penger.» Armiñan forteller at selv om den spesielle perioden er over, er dette sosiale problemet fortsatt tilstedeværende på Cuba. På grunn av dette fenomenet er det forvirring rundt forholdet mellom cubanere og utlendinger.

«For example, right now, if you and me decided to buy ice cream and immediately some of the people who knows me, they would say 'look at Armiñan, he has a pepa¹⁰'. It's painful, but true. I am ashamed.»

Han fortsetter med å si at noen mennesker ønsker å komme i kontakt med turister på bakgrunn av slike interesser, men at disse menneskene er veldefinert i samfunnet. Profesjonelle cubanere, sier han, respekterer utlendinger høyt og vil gi sin kjærlighet og solidaritet, og hjelpe med det de kan – med den eneste interessen i å starte et vennskap. Med dette, er *Santiagueros¹¹* de mest fremragende når det kommer til solidaritet. Juan hevder også at byen innehar en historisk solidaritet og at det er en del av samfunnets kultur.

Juan klaget selv på de som prøver å lure turistene. Han fortalte om et tilfelle da han var guide for ulike grupper turister og ble tilnærmet av samme mannen tre dager på rad. Denne mannen latet som om han hadde kreft og trengte penger til operasjon og hadde limt på slanger og poser på magen. Hver gang hadde han sagt at Juan måtte be turistene om å gi han penger. «PLEASE,

---

¹⁰ En kvinnelig turist som betaler for utgifter.

¹¹ Folk fra Santiago de Cuba

LET ME DO MY JOB» hadde Juan svart tilbake til slutt, og han forteller med en oppgitt mine at denne type tilnærminger skjer ofte når han er guide for en gruppe turister.

Som vi har sett var målene Castro hadde for Cuba da han tok over makten i 1959, å bygge et samfunn basert likhet – både økonomisk, rasemessig og kjønnsmessig. Armiñan er et prakt eksempel at dette til en viss grad har vært suksessfullt, som vi har sett gjennom hans historie. Allikevel har det på grunn av Den Spesielle Perioden oppstått vesentlige forskjeller mellom det cubanske folk, og på grunn av denne økonomiske krisen som oppstod innebar det blant annet en moralsk knekk i det cubanske samfunnet. Folk måtte gå i ulike retninger for å *luchando la vida*, der noen har klart seg bedre enn andre. I neste kapittel tar jeg for meg hva det vil innebære å drive et *casa particular* på Cuba i dag og hvordan vertinnen forholder seg til det å være en suksessfull entreprenør.

Kapittel 3: *Casa particular* – mitt hjem på Cuba

Mitt cubanske hjem var en prakt av et hus om man skal sammenligne med andre cubaneres hjem. Ute på gaten får man kanskje ikke inntrykk av at det gule og blå huset er så stort, men det har hele fire etasjer om man teller med taket der vanntanken står og det blir hengt opp tøy. Når man kommer inn hoveddøren - som kan åpnes i to deler og som er sikret med en ekstra jerndør utenfor – står man i en stor stue med de typiske cubanske gyngestolene, en liten sofa, en tv som ikke er i bruk og et stereoanlegg som spiller popmusikk fra fjoråret. Huset fremstår som massivt og er fargerikt både inni og utenpå. Det går en gang fra stuen til patioen og videre inn til husets private kjøkken. På veien går man forbi flere gyngestoler, en meget nødvendig roterende vifte på veggen, et praktfullt maleri på veggen og tre soverom - eiernes, barnas og det jeg bruker. På kjøkkenet står det som regel et par kjeler med vann som koker, vann som helles over i større plastflasker og lagt i kjøleskapet så de slipper å kjøpe inn vann fra butikkene. Butikkene er uansett ofte i mangel av vann, noe mange turister er frustrerte over da de ikke ønsker å drikke av det oppkokte vannet. Et spisebord er på kjøkkenet okkupert av en stor datamaskin som har husets nettilkobling. Her er det som regel alltid noen som sitter, enten det er en av barna som spiller eller ser på film, eller turister som har fått med seg at det er gratis Internett på huset. Dette er ekstremt sjeldent i dagens Cuba, ettersom å skaffe seg en internettkonto er så å si umulig for cubanere. Eierne her har ordnet seg likevel, ettersom de har en venn av utenlandsk opprinnelse som er i besittelse av to internettkontoer. En måte for vennen å tjene penger på, og en måte for eierne i huset å drive businessen på. Ved tilgang på internett er det mange fordeler – å ta imot reserverasjoner via e-post, registrere seg på diverse nettsider som TripAdvisor og AirBnb og å opprettholde kontakten med tidligere gjester via sosiale medier. Disse fordelene er det mange av konkurrentene som ikke har tilgang på, noe som gjør vertinnen sterk på markedet.

I patioen i første etasje er det mest sosiale stedet på huset om man ser bort fra terrassen der maten blir servert. Her sitter ofte eierne i hver sin gyngestol mens de byr på kruttsterk kaffe til gjestene som kommer og går. Vertinnen sitter ofte med telefonen i hånda og ringer til både reisebyråer, *casas particulares*, taxisjåfører, familie eller venner. Delen av patioen der

gyngestolene står er under åpen himmel, sett bort fra en sikkerhetsgrind mellom andre og tredje etasje. Noen ganger regner det så hardt at det flommer over og alt må settes bort, andre ganger steker solen og man må gjemme seg i skyggen. Man kan se arbeiderne på huset suse fram og tilbake mellom det private kjøkkenet og kjøkkenet på terrassen – ofte med en flaske ferdigkokt vann, pålegg til frokost, iskem til dessert eller andre ting som mangler på det lille kjøkkenet oppe. Det ligger gjerne en sigarettneip dinglede i munnviken mens de farer fram og tilbake så svetten renner. Gjester på huset setter seg ofte ned i en gyngestol mens de venter på at vertinnen skal bli ferdig med å snakke i telefonen så de kan spørre henne om noe. I mellomtiden har ofte mannen i huset spurt minst en gang om de vil ha kaffe. Cuba er ikke kjent for kulinariske delikatesser, men kaffe har de peiling på – noe mannen er fullt klar over. Kona hans vifter ofte med de store dådyrøynene sine når hun er kaffetørst, da hun setter mest pris på mannens kaffekunster. Antall samtaler vi har hatt i denne patioen er utallige, enten det har vært snakk om mangel på vann i byen, *santeros*¹² som «bad people», at jeg må bli flinkere i spansk eller at svigermor er gal. Det har også blitt mange sene kvelder på kjøkkenet foran datamaskinen, der vi har delt en boks med brus eller øl i spent venting av nye anmeldelser på TripAdvisor.

Om man ikke går videre inn i patioen i første etasje, men opp en trapp, kommer man til en etasje med tre gjesterom. Det ene har en egen terrasse som peker ut mot gaten og kan minne om et fuglebur med jernstenger rundt. Gjennomgående for hele huset er drøssevis med grønne planter som livner opp stedet. Når man går opp trappen til tredje etasje, er man ankommet husets stolthet. Jerntrappen som har ført deg hele veien opp tar slutt, og et flislagt gulv i grønt varmet av solen venter deg. Den store terrassen er delvis dekket av et plast-tak, mens partiet nærmest gaten utenfor er åpen og tar imot den sterke solen. Bordene og stolene er laget av jern og dekket av duker som står i stil med fargene på huset – gult og blått. Til høyre for trappeoppgangen er husets gjestekjøkken – det vil si kjøkkenet arbeiderne på huset bruker for å lage frokost, lunsj og middag til gjestene. Selv om det er lite, har de allikevel fått inn det mest essensielle man trenger for å kunne lage mat. En gasskomfyr, kjøleskap, hyller til oppbevaring av tallerkener og glass, skuffer til bestikk, en vask, en benk til å kutte grønnsaker – og de har til og med fått plass til en liten vaskemaskin.

---

¹² Utøver av religionen *santería*

Fra terrassen kan man over rekkverket se gaten nedenfor. Der nede på gaten er det alltid liv. Enten det er folk som går forbi som selger ting – brød, smør, ris og alt annet man kan tenke seg, naboer som skravler, bikkjer som bjeffer, biler som tuter, motorsykler som suser forbi eller unger som leker. Eller haner som galer eller en hylende gris i et hjemmesnekret bur på hjul noen går forbi med. Noen folk forsvinner inn i fruktbutikken på gatehjørnet, noen går forbi med en paraply mot den sterke solen, noen sitter inntil husveggen i skyggen på en hjemmelaget krakk. Barn leker med hjemmesnekret baseball-utstyr eller dribler hverandre med en slitt fotball. Omtrent hver kveld møtes de litt eldre barna og ungdommene for å spille fotball i gatekrysset der de bruker sko som målstenger. Helt normalt er det at folk har dørene inn til husene sine åpne som gjør det lett å se hva som skjer på innsiden. Ikke sjeldent ser man ei dame som står inne og vasker gulvet og skrubber det ut på gaten, og på kveldstid er vanligvis alle ute i gata - barn som voksne. Majoriteten av gjestene jeg hadde samtaler med i dette huset, mente at det var det flotteste de hadde opplevd i landet.

Arbeiderne

Rundt årsskiftet 2014/2015 så eierne seg nødt til å ansette flere arbeidere på huset. Tiden strakk ikke til da vertinnen måtte lage mat til gjester fra fem ulike rom i huset hver morgen og kveld, samtidig som hun skulle være til hjelp og informasjon for turistene. Selv om den cubanske tiden er noe for seg selv, der ett minutt i praksis kan bety opptil flere timer, ville det være umulig for henne å ta alt arbeidet på egen kappe. Mannen kunne alltid ha hjulpet til, men han har spesialisert seg mer på barkunnskaper og tunge løft enn som kokk på kjøkkenet. Med de nyansatte gjorde de det dermed slik at to og to var på skift – to på morgenen og to på kvelden. I tillegg hadde de ei som pleide å jobbe kun for familien ettersom hun var skrøpelig i kroppen og hadde vansker med å gå opp og ned trappene til tredje etasje flere ganger til dagen. Det er ni arbeidere på huset som lager mat, vasker og rer opp senger, alle svarte kvinner. Det er damer i alle aldre og størrelser, med et personlighetsspekter i det videste. Det de har til felles er en gapskrattende humor, høy røst og trange, fargerike tights. Ei sliter med rygg, bein og vond hoste, mens ei annen er en «cougar» uten like. To av de er bestevenninner og har ingen problemer med å rope til hverandre mellom etasjene tidlig om morgenen. Ei annen er 20 år og gravid med sitt andre barn, og så er det hun ene som ikke røyker. Resten puffer på de ufiltrerte

sigarettene regelmessig gjennom skiftene sine. Det er sjeldent man ser de i dårlig humør, selv om lønningene kanskje ikke strekker helt til og selv om føttene verker. Hun ene fortalte meg en dag jeg spiste lunsj, at lønnen her er hakket bedre enn da hun arbeidet i en statlig bedrift. Der statlige lønninger ligger på omtrentlig 10-20 CUC, blir de betalt 30 CUC pluss ulike tillegg og tips fra turister i dette huset. En dag kommer hun bort til meg og gir meg en liten pose – det er et armbånd i knallsterke farger som hun mente jeg skulle ha. Da jeg på slutten av oppholdet mitt gav henne en pose full av klær, en halv flaske sjampo og dusjsåpe var hun veldig takknemlig.

17. mai i Santiago de Cuba. Foto: privat

Å drive casa particular

Når en gjest ankommer et *casa particular*, må hver enkelt person skrives inn i en bok som senere skal leveres inn til staten. Der blir informasjon om nasjonalitet, yrke, passnummer, fødselsnummer, ankomstdato, avreisedato og hvem man reiser med notert. Denne registreringen er meget streng, og om huseier har skrevet feil i disse papirene vil det koste han eller henne dyrt. Ved et tilfelle da vertinnen var i Havanna, fungerte den ene arbeideren som husvert og ved en feil skrev hun ett tall for lite i passnummer-seksjonen i registreringsboken. Dette medførte en bot på 300 CUC – og da hadde de sluppet billig unna fordi vertinnen hadde klart å snakke seg til minste «straff». Jeg ble forklart at det er vanlig å få uanmeldte besøk av representanter fra staten et par ganger i året. De sjekker hvor mange rom som brukes til utleie, om noen bor der ulovlig og andre ting folk kunne tjent ekstra på. Alle som leier ut rom blir gitt en sum de skal betale til staten hver måned, avhengig av hvor mange rom man leier ut og størrelse på huset. I tillegg betaler man 10% av all inntekten man tjener, både gjennom mat (om dette tilbys), rommet og annen service huseier tar betalt for. Vertinnen hevdet at det største problemet med dette at denne summen stod fast både om man hadde gjester eller ikke. I praksis betyr dette ustabile måneder, der høysesongen blir redningen for mange.

En kveld jeg spiste middag med vertinnen på terrassen fortalte hun om et tilfelle fra hun var et barn og de hadde begynt å leie ut til turister. De begynte å tjene inn litt penger, og for første gang på veldig lenge hadde moren kjøpt inn kjøtt og deilig krydder de skulle ha til middag. Hun hadde sittet lenge og sett på moren lage mat og kjent den nydelige lukten med vann i munnen, da turistene de leide ut til kom tilbake til huset etter en dag ute i gatene. De hadde sagt at det luktet så fantastisk godt og spurt om de også kunne få. Her så moren muligheten til å tjene inn ekstra penger, mens for vertinnen var det helt grusomt å se maten hun hadde gledet seg til så lenge bli gitt til noen andre. «*You can't imagine how terrible it was*», sa hun idet jeg dyttet en hvitløksmarinert kyllingbit inn i gapet. Dette ble sagt i sammenheng med at noen på TripAdvisor hadde skrevet i en krass tone at vertinnen og mannen hennes bare var rike mennesker som ikke tar seg tid til gjestene sine. Det var tårer i øynene hennes da hun forklarte at hun absolutt ikke var rik, men at hun og mannen hennes har jobbet knallhardt for å komme dit de er i dag. Da de skulle begynne å bygge på huset for å kunne leie ut flere rom, måtte de

låne penger fra foreldre (som siden 1994 har fortsatt med *casa particular*), broren til vertinnen (som også startet med denne type forretning etter å ha hoppet av studier) og fra flere hold. I 2014 stod huset klart og de driver nå med å betale ned lånet ettersom Cuba får flere og flere turister, og *casa particular* er det billigste overnattingsalternativet. I dag ligger vanlig pris på et rom på et hotell på alt fra 50 til 400 CUC, mens et *casa particular* vanligvis ligger på 20-30 CUC.

Det som er interessant i forhold til det jeg skriver om i denne oppgaven er ikke at de har jobbet knallhardt for å komme dit de er i dag, men at de i det hele tatt har hatt muligheten til å komme dit. Det er som tidligere nevnt en minoritet av befolkningen på Cuba som har hatt mulighet, kunnskap og ressurser til å kunne drive en business. Mange velger eller blir nødt å velge å gå en annen vei for å tjene penger til livets opphold, slik at denne bransjen er absolutt ikke for alle - og neste kapittel kommer nærmere inn på det med noe av det som er essensielt for å få det til å fungere ifølge vertinnen, og i tillegg ta for meg andre kvaliteter og evner som kan bidra til å gjøre det lettere å konvertere til den lukrative økonomiske turistsfæren.

Mercado negro

Det svarte markedet er en stor del av det å drive business på Cuba. En dag vertinnen og jeg hadde gjemt oss på det ene rommet i huset for å «studere», kom vi inn på hvilke varer som sirkulerer i det svarte markedet og prisene som gjelder der. For den osten hun liker (gouda) og som hun kjøper inn privat til familien, må hun betale 25 CUC for en stor pakke. Det er på svarte markedet, mens den i butikken koster 40 CUC. En stor pakke med skinke, også av den typen de kjøper inn til privat bruk koster også 25 CUC på det svarte markedet. I butikken koster det 2-3 CUC mer, men er som regel helt umulig å få tak i. Melk er også en vare det er vanskelig å få fatt på, så her om dagen da hun fikk tilbud om å kjøpe x antall kilo med melkepulver (som varer i flere måneder) hevdet hun at hun bare måtte slå til. Det var umulig å ikke gjøre det sa hun, selv om hun egentlig ikke hadde penger til det nå. Altså er det svarte markedet en stor del av det å drive et *casa particular* da mesteparten av innkjøpene til huset må foregå gjennom dette markedet for å få pengene til å gå rundt. Som vertinnen sa: om man skulle fulgt alle reglene staten har, så ville man ikke tjent noe som helst på å drive *casa particular*.

Ettersom mitt feltarbeid begynte å gjelde forholdet mellom turister og cubanere, ble plutselig mitt hjem en sosial arena jeg måtte ta for meg. Dette innebar også at jeg fikk innblikk i hvordan ting fungerte fra eiernes side, både når det kom til samhandling med turister, arbeidere, venner og selgere, men også hvordan det var å ha en egen privat bedrift på Cuba. At flere skriver om cubaners egne måte å få ting til å skje på er ikke en tilfeldighet. Som utenforstående er man nettopp det – utenforstående. For det første er disse måtene veldig «hysj hysj» selv om alle, og da mener jeg cubanere, vet hvordan man skal ta seg frem. For det andre er det veldig lite synlig. Jeg ante ikke at det fantes et «*mercado negro*» før langt ut i feltarbeidet, og da fikk jeg høre at omtrent alt var det. Bortsett fra der jeg var og handlet, på dollarbutikken. I denne butikken er det stort sett importerte varer som selges. I hyllene er det svært få varianter av varer, men fylt opp til randen med det de har. En reol har hundrevis av flasker med cubanske versjoner av Coca Cola og Sprite. En annen har drøssevis med importert vin, og i en egen seksjon er det *Garniér* sjampo som pryder hyllene.

På det svarte markedet får man kjøpt det meste – i en litt annen forstand. Det er ting folk har «tatt med seg» fra arbeidet sitt og selger på gaten, og kan være alt fra kjøtt til melk til bildeler til sengetøy. En gateselger dukket opp på døren en gang og solgte skilpadder. Man har også de som lager en privat business ved å fly til et naboland for å «hamstre inn» varer for så å selge på Cuba, ofte klær og møbler. Dette gjelder så klart kun de som har funnet seg en måte å reise ut av Cuba på, igjen ser vi et eksempel på det å finne måter å leve på.

Vertinnen

Man kan ikke snakke om huset uten å snakke om den energiske vertinnen som eier det. Hun er en ung, hvit kvinne som siden 2008 har drevet et *casa particular* i Santiago de Cuba. Mormoren hennes, som originalt eide huset, var gammel og trengte pleie. Med det flyttet vertinnen, mannen og barna hennes inn – og har drevet businessen siden. I over femten år hadde bestemoren da allerede leid ut to rom i huset sitt, som nå vertinnen og mannen hennes tok ansvaret for. Etter en liten stund begynte de å bygge på huset for å kunne leie ut flere rom, og i dag leier de ut seks rom. I forrige kapittel ble hennes livshistorie presentert, mens her velger

jeg å gi et inntrykk av hva det innebærer å drive et *casa particular* gjennom hennes opplevelser og erfaringer.

Hun er opptatt av at gjestene skulle få et godt opphold. Hun sier at mange andre cubanere ikke bryr seg om nettopp dette, fordi de aldri har vært ute og reist før selv – og ikke vet hvordan det er å bli behandlet «dårlig» på ferie. Hun har selv vært på ferie (på Cuba) og dermed opplevd både god og dårlig service. Både hun og flere bøker nevner at cubanere ikke er skapt for å gi god service – eller service i det hele tatt.

En vanlig dag

Vertinnen er i kontakt med turister hver eneste dag, og det er disse hun omgås mest med – samt familien sin. En vanlig dag for henne vil involvere å ta telefoner til andre provinser og andre eiere av *casa particular* for å avtale ledige rom og priser, til taxisjåfører hun samarbeider med, til familie og venner. Å sjekke mailen for viktige e-poster gjør hun på daglig basis, da mange av reservasjonene kommer gjennom på denne måten. I tillegg er hun opptatt av å se om det er kommet noen nye omtaler av huset på internett, slik at hun kommer høyere opp på topplisten over overnattingssteder i byen. Hun er som oftest i huset og får arbeiderne eller mannen til å gå ærender for seg, med mindre hun er nødt til å møte opp selv. Hun er ofte tidlig oppe om morgenen for å ta imot gjester, da bussene fra Trinidad og Havanna ankommer byen når hanen galer. Under lavsesongen kan det gå korte og lengre perioder der huset er tomt for turister, og hun får tid til å planlegge planene hun har for businessen. Disse dagene får hun også tid til å spise middag med familien på terrassen uten forstyrrelser, og til å unne seg et glass med vin. Vanligvis er hverdagen i stor grad hektisk, da både turister, mannen, barna, gateselgere og venner kjemper om oppmerksomheten hennes. Å se vertinnen i den faste gyngestolen sin i stuen med gjester som venter på en taxi, snakkende i telefonen og at det banker på døren på samme tid er ikke uvanlig. Hun er også ofte å finne i jern-gyngestolen ved kjøkkenet med en liten kaffekopp ved siden av seg, der hun plystrer eller roper på arbeiderne på terrassen at de må lage frokost til noen av gjestene. Når noen vil sjekke ut, setter hun seg alltid ned med dem og går gjennom kostnadene for oppholdet. De dagene hun må ut av huset, er hun opptatt av å se bra ut ved siden av mannen sin. De dagene hun forblir hjemme går hun ofte i den hvite nattkjolen sin

til langt ut på dagen, da hun ofte tar seg en blund etter å ha vært våken i noen timer. Når barna kommer hjem fra skolen, samles de som oftest på kjøkkenet og spiser lunsj, mens sønnen spiller fotballspill på datamaskinen og datteren et spill på mobilen hennes. Når ungene er ute og leker med nabobarna eller har lagt seg, sitter hun ofte å tar imot reserverasjoner og holder styr på hvordan månedene framover ser ut for bedriften. Med de lange, velstelte neglene sine trykker hun løs på tastaturet og bekrefter en booking for neste måned. Kanskje har hun unnet seg en iskald TuKola og en mintsigaret. Kanskje har hun fjernet sminken for dagen, og skal bare sjekke mailen én siste gang – men blir værende på Facebook og chatte med ei venninne som har flyttet til USA. Mest sannsynlig sitter hun oppe så lenge at mannen begynner å bli utålmodig, og tilkaller henne fra soverommet med en spesialrettet måte å plystre på som hun vet er kun for henne.

Legge karrieren på is

Under feltarbeidet mitt tok livet til vertinnen og mannen hennes en litt annen retning. De er som nevnt begge to leger ved siden av at de driver en business som de tjener godt på. De har to barn, en gutt på fjorten og ei jente på syv. Vertinnen har vært mye syk siden sin siste fødsel, og i august 2014 tok hun ut en sykeperiode fra både jobb og spesialisering i kardiologistudier for å få mer tid med barna og for å fokusere på businessen. Denne perioden ble forlenget flere ganger, og i mai 2015 var planen å gå tilbake til studiene og jobben. Om hun ikke gjorde dette ville hun miste studieretten. Samtidig betød det at hun måtte jobbe fra åtte på morgenen til fem på ettermiddagen, for så å dra hjem og drive business. Utpå kvelden etter at barna hadde lagt seg måtte hun ha åpnet bøkene og studert til hun stupte, for så å gjenta det samme neste dag. Hver femte dagville hun måtte jobbe kvelds- og nattskift. Kanskje var hun ønsket hjemme i huset om det var noen turister som ikke forstod hushjelpene som kun snakket spansk, og måtte skynde seg hjem for å ordne opp. Dette gjaldt også mannen hennes, som i tillegg jobbet kvelds- og nattskift hver tredje dag. En lege tjener omtrent 50-60 CUC i måneden, eller 1250 – 1500 nasjonale pesos. Dette betyr omtrent 50 pesos pr dag, altså to CUC. Det er vanlig å ta *mototaxi*¹³ rundt om i byen, som også gjelder til og fra jobb. Det koster 10 pesos, og om hun må til og fra

---

¹³ Motorsykkeltaxi

jobben to til fire ganger hver dag sprenes fort dagsbudsjettet om hun skal spise noe i løpet av dagen.

En kveld i juni kom vertinnen bort til meg gråtende etter å ha tatt avgjørelsen med å avslutte studiene sine for denne gang, og for å gi seg som lege midlertidig. Mannen hennes hadde også fått ordnet slik at han slapp å jobbe i Santiago, men at han fortsatt hadde arbeidsplass i en annen by. Hvordan de fikk til dette fikk jeg aldri helt fatt i, men her og i mange flere sammenhenger ble uttrykket «the Cuban way» brukt. Altså bestemte de seg for å satse på businessen og legge karrieren litt til side, men ikke med lett hjerte. De nevnte også flere ganger at de var redde for å gjøre det, fordi Cuba har en tendens til å endre seg over natten. At nye reformer som ikke gir mening dukker opp fra ingenting, og at man aldri kan vite noe helt sikkert. Å være lege er det best tjente yrket på Cuba, og fint å falle tilbake til om ting skulle gå galt – men ved å gi slipp på både studier og praksisen kan det innebære å havne utenfor systemet og eventuelt ikke ha noe å komme tilbake til.

Å se fremover

Selv om huset til vertinnen er et av de bedre jeg har sett på Cuba, var alltid planen til hennes å utvide og gjøre det bedre. Hun var hele tiden bevisst på hva det innebar å ha slike planer for forretningen sin. I flere år var ønsket deres å kjøpe huset ved siden av, noe det endelig åpnet seg opp for i april 2015. Ettersom de selv bor i huset de leier ut, er drømmen å ha et sted de selv kan bo og utleiedelen kun være for turister. De opplevde det som både slitsomt og vanskelig å ha jobb og privatliv så tett inntil hverandre. Til tider måtte barna vike fra datamaskinen som stod på deres private kjøkken for at turister skulle få tilgang på internett, når barna kanskje satt og så på film eller spilte. De ble i veien for gjester i eget hjem, og måtte ofte gå inn på rommet de deler. I tillegg må barna dele soverom, noe vertinnen ikke ønsker for barna sine da sønnen har blitt tenåring. Derfor var det stor glede da de fikk samlet nok penger til å kunne kjøpe huset ved siden av så de kunne få sitt eget familiehjem.

En dag i april sitter jeg oppe på terrassen oppe og spiser middag med en annen gjest, da jeg hører vertinnen kommer tassende opp trappa. Jeg snur meg og smiler til henne, hvor jeg blir

møtt med verdens største glis og et høyt «*we did it!*». De har kjøpt nabohuset etter mye om og men, men nå er alt i orden med kontrakter og penger. «*You need to give me a hug!*» skrek hun, og vi ble stående å klemme der hun hvinte, lo og gråt av glede. De tenker å åpne et rom til slik at de kan tjene mer penger under høysesongen i juli da karnevalet preger byen. Allerede i januar får de reservasjoner fra folk over hele verden, slik at de er sikret inntekt under hele den perioden. De har omtrent 14 000 CUC å betale tilbake i løpet av ett år, men vertinnen tror de skal klare det. At de i det hele tatt har mulighet til å kunne klare dette, sier en del om hva slags posisjon de innehar i forhold til majoriteten av cubanere, som med litt flaks kanskje kan unne seg kjøtt til middag en gang i ny og ne. Hun sier selv at det er en kjempeinvestering – planen er til slutt å leie ut syv rom og selv bo i nabohuset mer privat, nettopp slik at barna kan få hvert sitt rom og at de ikke trenger å føle seg i veien for gjestene. Hun var lettet for at de fikk kjøpe akkurat nå, før Cuba åpnes enda mer opp og flere utlendinger ser sitt snitt og investerer i eiendom.

Huset de kjøpte var veldig nedslitt og møkkete og var ikke på langt nær verdt så mye som de måtte gi for det. I sparepenger hadde de under halvparten av summen, men etter litt godsnakk her og der, fikk de lånt nok til å betale omtrent hele beløpet. Det er interessant hvordan de hele tiden snakket om å spare, for å kunne kjøpe mer så de kan leie ut mer, og få spart enda mer.

Vertinnens forhold til *jineteros*

Vertinnen fortalte at da det ble lov til å åpne hjemmene sine for turister tidlig på 90-tallet, var det ofte gjennom *jineteros* at man fikk turister til hjemmene sine. Normalen var å samarbeide med *jineteros*, som «lurte til seg» turistene. Gjennom denne hjelpen fikk *jineteros* kommisjon fra *casa particular*-eierne. I denne sammenheng fortalte hun en historie om en *jinetero* hun kjente som pleide å gå på toget som gikk mellom Santiago og Havanna (før busstransport ble tilgjengelig for turister) og «hjelp» de med å skaffe overnatting i Santiago. Denne mannen var i et forhold med ei cubansk jente. En dag traff han på en engelskmann som han introduserte til kjæresten sin – men latet som om det var søstera hans. Engelskmannen falt pladask for henne, fridde og tok henne med seg til England. Hun fikk han til å sende penger til familien sin – inkludert den cubanske kjæresten, som brukte pengene til å bygge hus og leve livet. De dro etter en stund til Cuba hvor hun ble gravid med den cubanske kjæresten sin. Etter de kom hjem

prøvde hun å skjule det så godt hun kunne så lenge hun kunne, men som ble vanskelig etter en stund. Da fortalte hun til mannen sin at det var familieproblemer hjemme på Cuba, så hun måtte reise. Det gjorde hun og fødte babyen etter noen måneder. Deretter dro hun tilbake til England og etterlot babyen sammen med kjæresten sin, og fortalte mannen at «broren» og kona hans hadde fått barn. Etter en stund diktet hun opp en historie om at kona til «broren» hadde dødd i en ulykke og at han ikke kunne ta vare på barnet. Dermed fikk de ordnet slik at barnet fikk pass og kunne komme til England, ettersom «tanta» hadde så godt forhold til barnet.

I denne sammenheng sa vertinnen at hun ikke takler løgnere, og at det er derfor hun ikke kan jobbe med *jineteros*. Klart kan de få inn turister til huset, men hun vet hvordan de er og at de fort kan stjele og lure fra de samme turistene – som betyr at de får en dårlig opplevelse. Dette er uaktuelt for vertinnen. Denne avgjørelsen er blant annet veldig viktig for henne fordi forretningen hennes ligger ute på diverse nettsider der gjestene ofte skriver om sine opplevelser i huset. Om hun skulle samarbeidet med en *jinetero* er det mulig at businessen hennes hadde tatt skade av det.

«We are jineteros»

Jeg sitter og venter på vertinnen etter å ha spist frokost. Klokken er elleve, og jeg fikk beskjed i går kveld om at vi skulle reise i ni-ti tiden. Den cubanske tiden er noe for seg selv. Vi skal reise på vekslekontoret for å veksle 3500 EURO til CUC – alt de tjente på å ha en stor gruppe franskmenn boende hos seg. Cubanere får tydeligvis ikke veksle disse pengene selv, i alle fall ikke et så stort beløp. Ettersom vertinnen *må* få vekslet disse pengene til CUC for å kjøpe nabohuset, har jeg sagt meg villig til å gjøre jobben for dem.

Litt før klokken tolv runder vi gatehjørnet og er på vei mot vekslekontoret – tror jeg, da. Den gruppa på 22 franskmenn skulle jo ha hele 11 rom, og så mange har så klart ikke vertinnen i huset sitt. Derfor var vi innom flere av de stedene franskmennene hadde bodd for å gi eierne penger, og da vi endelig er på vei ser jeg at vertinnen holder seg for brystet. Hun sier at hun *må* finne fram solkremen sin så hun ikke blir solbrent – det er det verste hun vet! Forurensningen og den knusende varmen gjør meg helt utslitt etter bare noen få hundre meter, der vi smyger

oss inntil husveggene på de smale fortauene. Vertinnen forklarer at hun kommer til å gi meg veska si full av penger før vi går inn på kontoret, så arbeiderne der tror det er min veske. Jeg forbereder meg mentalt og ser for meg hvordan hele situasjonen skal foregå. Når vi nesten er framme og hun begynner å ta vesken over hodet for å gi den til meg, ringer telefonen hennes. Jeg kjenner jeg får litt panikk da jeg ser at mannen hennes allerede har gått inn i lokalet og holder døren åpen så jeg skal komme etter. Jeg tenker at de som jobber der ser at det ikke er mine penger, min veske - at jeg gjør noe ulovlig, at de gjør noe ulovlig og at alt kommer til å gå rett vest. Jeg kjenner nervøsiteten boble i meg idet jeg kommer inn i rommet der temperaturen er helt nydelig på grunn av air condition. En vakt spør om hvem som skal ordne med penger i det vertinnen kommer inn etter å ha pratet ferdig i telefonen. Mannen hennes sier at det bare er jeg som skal veksle, og vakten peker på en skranke jeg skal henvende meg til. Jeg går bort og stotrer et nervøst «*buenas*» til mannen bak glasset, og åpner vesken. Jeg legger den lille posen med enorme summer penger på disken, og han spør hvor mye penger jeg har. Jeg prøver meg på «tres mil» (tre tusen) – men så sier det stopp. Hvordan sier jeg nittifem igjen?! Jeg føler jeg gjør noe galt bare ved å ikke kunne språket skikkelig, men finner ut at jeg bare sier «tres quatro nueve cinco» istedenfor. Han gjentar det slik man *egentlig* skal si det og jeg nikker rolig. Jeg har med meg fem EURO i mynt også, så det ble et helt tall – noe vertinnen kommer bort og minner meg på mens jeg står der klam i hendene. Jeg får et bestemt nei på spørsmålet om de veksler mynt, og han spør om passet mitt med det samme. Pengene blir talt og CUC blir dratt fram. Noen 100-lapper der, noen 50-lapper her, hvor jeg ser vertinnen lyser opp – det er jo store sedler hun vil ha! Men så kommer resten i 20-lapper, og blir alt i alt 3574 CUC. Vertinnen hjelper meg å stappe alle pengene ned i den lille posen og knabber til seg kvitteringen vi får av mannen. Vi sier takk og går ut, og jeg holder fortsatt vesken stappfull av penger mens hun holder på min. Når vi har gått noen meter ut fra kontoret, spruter vertinnen ut i latter og sier høyt «*we are jineteros!*». Synet av to velkledde cubanere som er kløppere i engelsk følger en «dum» hvit nordmann til vekslekontoret for å veksle *så* mye penger, kan det lett ha sett slik ut. Mannen hennes stikker tunga ut som vanlig når han tuller, og ler mens han dytter på meg i det vertinnen forklarer hvorfor det ser ut som om de er *jineteros*.

Med det vil jeg avrunde dette kapittelet som har gitt en smakebit på hva det vil si å drive et entreprenørforetak på Cuba og hvem vertinnen er i forhold til arbeiderne på huset, til familien og til gjestene. I neste kapittel skal jeg se nærmere på sosiale og kulturelle karaktertrekk ved

den cubanske kulturen og hvordan den påvirker hvordan mine informanter orienterer seg i samfunnet.

Kapittel 4: Moralske utfordringer

Forrige kapittel avsluttet med en episode der vertinnen og mannen hennes spøkte med å være *jineteros*. Kan det at de spøkte med dette skyldes et behov for å distansere seg fra å havne i en slik kategori?

Omdømmemoral og anstendighetsmoral – kulturelle særtrekk på Cuba

For å gi et godt inntrykk av den sosiale strukturen i det cubanske samfunnet har jeg valgt å legge ved et utdrag fra *Fjern og Nær* (1994) der Eriksen godt forklarer hvordan den lokale organisasjonen i afro-karibisk kultur er strukturert og praktiseres:

«Et generelt trekk ved afro-karibisk lokal organisasjon er den tilsynelatende enorme fleksibiliteten og fraværet av presise normer og regler for oppførsel. Tidvis kan det synes som om karibiere gjør nøyaktig det som faller dem inn i øyeblikket. Samtidig er det en viss regelmessighet i den sosiale strukturen; individualismen og valgfriheten blir med andre ord kanalisert i bestemte retninger som er kulturelt definert. En rekke studier fra 1970-tallet og utover har på forskjellige måter tatt opp dette problemet. En toneangivende bok i denne sammenhengen er Peter Wilsons *Crab Antics* (Wilson 1973/1978), som presenterer en generell modell av dynamikken i samhandling i karibiske samfunn.

Wilson gjorde feltarbeid på den lille øya Providencia, men hans funn har hatt stor innflytelse på forskningen om hele regionen. Han hevder at det finnes to moralske systemer eller orienteringer; to sett av etiske retningslinjer som står i motsetning til hverandre. Den ene etikken kaller han *omdømmemoral* (morality of reputation), den andre kaller han *anstendighetsmoral* (morality of respectability). Generelt er kvinnene opptatt av anstendighet, mens mennene identifiserer seg sterkere med omdømmemoralen. Motsigelsen i det karibiske husholdet kan beskrives langs disse linjene: Kvinnene ønsker å være respektable, de vil ha et rent og ryddig hjem og veloppdragne barn, de går i kirken og vil framstå som anstendige. Mennene, på sin side, er opptatt av sitt omdømme blant andre menn, noe som innebærer at de spanderer drinker

på sine venner, spiller kort og domino med dem, ligger med andre kvinner enn sin kone og skryter av det, legger vekt på å «leve i nuet», og så videre. Dermed, hevder Wilson, kan en faktisk si at menn og kvinner har motstridende interesser, og at dette er årsaken til at karibiske hushold er så ustabile. I og med sitt fokus på moral, utfylte Wilsons analyse tidligere studier av så vel familiestruktur som plantasjeøkonomi.

Anstendighetsmoralen er ikke bare blitt knyttet til kvinner, den har også blitt sett som et trekk ved de karibiske middelklassene: Sparsommelighet og planlegging er jo viktige aspekter ved en borgerlig etikk, som kan beskrives som en anstendighetsmoral. Selve begrepet *crab antics* er et poetisk bilde på fraværet av sosial mobilitet hos karibiske menn i lavere sosiale sjikt. I bunnen av en bøtte befinner det seg en del levende krabber. Hver og en av dem forsøker å krabbe ut av bøtta, men så snart en av dem har nådd kanten, forsøker en av de andre å klatre over den, og trekker den dermed ned igjen. Følgelig kommer ingen av krabbene seg ut.» (1994:286)

Dette beskriver godt hvordan hjemmesfæren i huset oppleves. Vertinnen er definitivt sjefen i hjemmet, både som husmor og som eier av en business - men for de utenfor later hun som om det er mannen som bestemmer for å fylle noen roller som er fastsatt i det cubanske samfunnet. Hun later som om det er mannen som tar beslutningene for huset og bedriften. En gateselger banker på døren og spør om de ønsker å kjøpe håndklær. Dette er noe hun med sikkerhet vet at de ikke trenger, men forteller selgeren at mannen hennes ikke er hjemme for øyeblikket. Han er nødt til å komme tilbake senere når mannen er hjemme. Da jeg var vitne til hele denne episoden og spurte henne om det, la hun ikke skjul på at hun løy til selgeren, men at hun ønsker å vise andre at hun er i mannens «eie» og at han er den sterke person som bestemmer i hjemmet. Sannheten er at det er hun som styrer showet og at han ikke har noe han skulle ha sagt. Dette stemmer i samsvar med Eidheim sitt arbeid på lokal organisasjon, der den lokale kultur er sterkt preget av kjønnsdifferensierte idealer om ære og skam og av at partnere lett kan påføre hverandre tap med hensyn til kvinnelighet og mannlighet. (1981:5) Hadde det ikke vært for alle de fysiske anstrengelsene mannen er nødt til å ta seg av i dette huset – som å løfte det blytunge lokket på vanntanken når vannet ankommer byen – hadde hun klart seg utmerket alene. Dette er interessant med tanke på at det ikke lenger «kun» er hjemmet deres, men også en stor inntektsgivende kilde hun har ansvaret for. Denne brytningen med kjønnsroller styrker kanskje

hennes og hans behov for å uttrykke for andre at det er mannen som har kontroll, for å opprettholde visse kulturelle forventninger skapt av den lokale organisasjonen.

Selv om vi kan se her at vertinnen ønsker å opprettholde visse roller som det cubanske samfunnet innehar, vil jeg ikke knytte disse kategoriene (omdømmemoral og anstendighetsmoral) for tett til kvinne/mann-dikotomien. For slik Eriksen hevder i *Fjern og Nær* (1994), har disse kategoriene vist seg å være *for* kategoriske - at motsetningen mellom omdømme og anstendighet ikke kun gjelder kvinne/mann-dikotomien, men at de er en motsigelse som ligger i selve de karibiske kulturelle universene. Jeg vil med det argumentere for at omdømme er gjeldende for alle mine informanter, kvinne som mann. Kanskje vil de også alle sammen ha et ønske om å være respektabel, for å kunne enda mer distansere seg fra *jinetero*-kategorien. De er begge viktige for å kunne skaffe og/eller opprettholde respekt og status i samfunnet. Gjennom måten Juan og Armiñan omtaler seg selv og andre på, er det lett å se at omdømme er viktig. Juan uttrykket at selv om han i disse dager arbeider som turistguide, nekter han å tilnærme seg turistene selv. Dette er på grunn av turistenes syn på cubanere som tar kontakt, noe som ble bekreftet tidligere av Armiñan som tok opp det turbulente forholdet mellom disse aktørene.

Ubehagelig møte med Cuba

Hans, en turist boende på *casa particular* der jeg bodde, fortalte en dag om sin ikke fullt så gode opplevelse i sitt første møte med cubanere. Han var vant med å reise rundt alene, men fortalte at han ikke hadde vært borte i lignende før. Han møtte på en stor, mørk cubaner med smykker som sa at han (Hans) var invitert til konserten han skulle holde i nabolokalet litt senere. Han spilte i et band, sa han, og Hans måtte si fra til dørvakten at han kjente Mario, så skulle han komme inn gratis. Faktisk så skulle Mario skrive en invitasjon så det ikke ble noe forvirring med dørvakta – og lurte på om ikke Hans hadde en penn. Ettersom han ikke hadde det, ble det å få tak i en på nærmeste bar. Da de kom fram, spurte bartenderen om han ville ha noe å drikke, noe han ikke ville eller var der for. «*What about your friend?*» hadde bartenderen spurt. Hans forklarte deretter at fra det øyeblikket begynte Mario å si at det var så fryktelig varmt og tørket svette fra pannen og ga veldig klare tegn på at han ville ha noe å

drikke. Hans så seg nødt til å gi etter, og deretter bestilte Mario en mojito til seg selv og en alkoholfri mojito til Hans. De satt seg ned og drakk fram til Mario reiste seg opp og forsvant litt uten å si noe. Litt senere kom han tilbake med ei jente som satt seg ned ved siden av Hans med en gang, plasserte hånden på kneet hans og spurte om å få noe å drikke. Deretter begynte Mario å skryte av hvor flott denne jenta var, fikk henne til å reise seg opp og snurre rundt, spurte Hans om han ikke synes hun så bra ut. Så kommer bomben: «*Only 50 CUC*». Hans hadde med det forstått at han måtte komme seg vekk derfra og gikk rett i baren for å betale før han forlot stedet.

Hans forklarte at dette var noe som gjorde han veldig ukomfortabel i møtet med cubanere, og han satt igjen med følelsen av at alle var ute etter noe når de begynte å prate med han. Ut fra flere gjester jeg snakket med kan denne type historier fortelles fra de fleste hold. Om ikke det er på denne måten, kan det være et eldre ektepar som blir etterfulgt av noen de nektet å gi penger til for en «fiolinkonsert» de ufrivillig ble publikum til. Det er på grunn av hendelser som dette – som ikke rent sjeldent oppstår, at mange turister ofte kan føle på et ubehag når noen opptrer «hyggelig» mot dem. Mange har kanskje allerede gått på en smell og blitt lurt, mens andre kan ha lest om slike tilfeller. De som har økonomisk interesse av turister, vil naturlig nok tilnærme seg dem. Dette har turistene fått med deg, og avblåser de fleste før de får sagt stort. Å få dette avslaget – som ofte kan være/oppleves som aggressivt – vil svekke stoltheten til Juan. Ettersom han tidligere var professor på Universitetet i byen, er skrekken hans å bli avvist slik at noen av hans tidligere studenter skulle ha sett det. Dette ville derfor ha påvirket hans sosiale status i Santiago de Cuba, noe han ikke ville tillatt. Hans kulturelle kapital har han opparbeidet seg gjennom sin utdannelse og yrke, som reflekteres i hans sosiale kapital. Hans syn på dette er altså at han blir høyt respektert, altså har høy sosial kapital, omsatt gjennom sin kulturelle kapital som han har opparbeidet seg gjennom yrket. Ved å være en respektert lærer på Universitetet i byen, og ved å ha evnen til å kommunisere på engelsk har han høy status i samfunnet. Under denne samtalen om skam knyttet til det å skulle tilnærme seg turister for penger, nevnte han en kamerat som tidligere hadde hatt en høy posisjon i samfunnet – men som i dag tok kontakt med turister i *Parque Cespedes*. «I can't understand why he is doing that, I could never do that to myself». Å tilnærme seg turister for pengene deres blir sett på noe som dårlig, selv om det skjer ganske ofte der det er vanlig med interaksjon mellom turister og cubanere, som for eksempel i Santiago sentrum. I teorien kan alle cubanere i kontakt med

turister befinne seg i en situasjon der de foretar aktiviteten *jinetear*, men de ville sjeldent eller aldri definere seg selv eller bli definert av andre som *jineteros* (Lehmann, 2010:21).

Ifølge Wong & Tsai (2007) er skam og skyld følelser knyttet til det å bli negativt evaluert – enten av seg selv eller av andre, på grunnlag av at man har feilet å møte standarder og normer knyttet til det som blir ansett som bra, riktig, passende og ønskelig. På grunn av dette blir skam og skyld ofte sett på som moralske følelser. Sammen med dette ønsker jeg å trekke fram Gilmore (1982) som skriver at skam er ulikt skyldfølelse fordi det er *synlig* – altså krever skam et “publikum”. Dette mener jeg passer bra i sammenheng med hva mine to eldre informanter legger i det de opplever som skam. Og som vi ser er skam i denne definisjonen knyttet opp med moral – og passer godt inn i forklaringen på hvorfor Armiñan og Juan føler skam mot aktiviteter utført av *jineteros*. Det vi skal se på er bakgrunnen til hvorfor dette yrket medfører sanksjonering fra mine informanters side, i tillegg til de åpenbare moralske barrierene de krysser.

En suksessfull *jinetero*

Suksess har ulik betydning hos ulike menn – hos profesjonelle *jineteros* er det ofte populært å forføre «gamle og feite» kvinner ettersom de gir flest fordeler, og er ansett som den mest intellektuelle måten å gå fram på om man ønsker å lykkes. Samtidig har det vist seg for mange at det er lettere å komme i trøbbel med politiet om man blir sett med mange kvinner over et kort tidsforløp – noe som ofte har resultert i at flere velger å finne unge utenlandske kvinner istedenfor, og satse på mer langvarige forhold. En av Lehmann’s informanter skal ha uttalt: «*You have to be intelligent, to know the rules of the streets, of the system, of the bureaucracy, to avoid getting into trouble*» (2010:61). Utsagn som dette kunne like gjerne kommet fra en hvilken som helst ung mann i Santiago med ei *pepa* betalende for seg. Opptil flere ganger opplevde jeg å være vitne til en erketyrisk *jinetero* gå hånd i hånd med ei kritthvit jente, og med venninnen hennes på slep. Ved et tilfelle, var dette under en festival som varte over en helg i bydelen Tivolí. Minutter etter jeg hadde sett *jineteroen* med denne jenta, gikk han til en kiosk for å kjøpe øl – den type øl som betales i CUC. Denne festivalen var som delt i to – mellom de to ulike økonomiske sfærene. Det skal ikke legges skjul på at

dette var en begivenhet der mange var for å drikke alkohol, og det er her de to ulike sfærene deltes opp. Et faktisk fysisk skille gikk mellom bodene som solgte *Bucanero* eller *Cristal*¹⁴, som sirkulerte med CUC, og de små teltene som solgte cubansk fatøl. Dette var varen som sirkulerte i den mindre prestisjefylte sfæren, men viste seg å være minst like populær som den høyere sfæren. For å kunne få tilgang på ølet på fat, som imidlertid kostet en brøkdel av prisen til de andre ølmerkene, måtte man enten ha med seg egen kopp – eller så kunne man låne en avskjært tut på en flaske fra teltet som man kunne bruke som glass. Flesteparten av cubanerne betalte øl i denne sfæren, mens turister – og selvsagt *jineteroene* som hadde «ordnet» seg en turist, kunne nyte kaldt øl fra kjøleboksen. Akkurat denne *jineteroen* var som nevnt på veien til å skaffe øl, da han traff på en som tydelig var en kamerat, muligens i *jinetero*-miljøet som gav han et stort glis, en håndhilsning og et uttrykk som ikke sa annet enn «*way to go*». Med dette er det mulig å trekke slutninger om at omdømme mellom *jineterosene* selv også er tilstedeværende, der en suksessfull *jinetero* vil få anerkjennelse for å oppnå slike felles «mål». Det som blir sett på som en suksessfull *jinetero* i deres eget miljø, ser vi at er det som blir sett ned på av andre cubanere. Kriteriene for et godt omdømme og respekt vil være annerledes for mine informanter enn hos *jineteroene*.

Moralske sanksjoner

Ifølge mine eldre informanter bryter disse *jineteroene* med verdier som blir sett på som definisjonen på et *godt menneske* i det cubanske samfunnet. For spesielt Armiñan kan det virke som at dette fenomenet, *jineterismo*, representerer et symbol på fiaskoen av *el hombre nuevo*. Dette er én måte å se det på, mens mange andre kanskje vil se *jinetero*-aktiviteten som en måte å takle det harde livet på. Allikevel tyder det på at dette kan være en av grunnene til at både Armiñan og Juan ser på dette «yrket» som skamfullt. Med Den Spesielle Perioden kom også behovet for å tjene inn penger for å kunne overleve, som igjen kunne innebære å måtte ty til kriminelle og ulovlige handlinger. Noen har tatt valget, eller har sett seg nødt til å ta valget med å gå litt lenger og bryter noen grenser som tydelig ikke er helt akseptabelt i dagens Cuba – men som likeledes er et resultat av *luchando la vida*. De moralske verdiene tapte i kampen mot

---

¹⁴ Øl

penger til å fø barnet sitt, så om det betød å inngå i seksuelle forhold med 60 år gamle tyskere så fikk det bare være. For noen vil slike handlinger også være akseptabelt i den grad at de selv ikke har noen tilknytning til disse. Angående de som tyr til mindre moralsk sanksjonerte handlinger, velger de kanskje å kamuflere dette ved å fortelle seg selv og andre at det er greit. At det er de økonomiske og politiske problemene som krever det, at alle andre gjør det – og at det dermed legitimerer egne handlinger. Allikevel virker det som om folk føler en trang til å distansere seg fra å havne i en kategori som defineres ut fra *jinetero*-aktiviteter, grunnet den dårlige bismaken som er assosiert med termen. Som jeg tidligere har nevnt står *el hombre nuevo* for hva som er forventet av en god cubaner. Å bryte med disse verdiene vil bli sett ned på av mange, og det ser ut til at det å fjerne seg selv fra moralsk dårlige kategorier er et mål.

Også det som blir ansett som høy status i et cubanske samfunnet er standardisert av den etiske diskursen. Det vil si at status blir akkumulert gjennom mange års utdanning, et høy-profesjonalisert arbeid gitt av staten, et fint hus i et fint nabolag og kanskje også gjennom å engasjere seg politisk og jobbe for revolusjonen (Lehmann, 2010). Dermed ser vi at *jinetero*-yrket bryter med flere etiske kvaliteter i samfunnet, og som gir høy status.

Økonomiske sfærekryssere

Flere blir og burde bli, ifølge Hingtgen m.fl. (2015) overført fra statlige, ofte overflødige jobber til private entrepriser. Staten ønsker flere privateide forretninger (dog kraftig skattlagt) for å både bli kvitt overflødige jobber i statlige bedrifter, og for å kunne tjene mer penger på turisme på et mer nasjonalt plan. Det har vist seg å være en utfordrende oppgave å konvertere fra stat-utdanning-arbeid-sfæren til turist-sfæren som utdannede leger. Et byråkratisk helvete ventet dem da de tok valget om å skulle forlate den ene sfæren til fordel for den andre, og vertinnen forklarer det med at det er omtrent ingen leger igjen på Cuba. Hun viser meg bilder fra klassen på legestudiene, hvor omtrent halvparten hadde flyttet utenlands for å jobbe. Mange velger å gå denne veien for å kunne få bedre lønninger, og for å eventuelt kunne flytte til landet de arbeider i etter «prøveperioden» er over – som vanligvis varer tre år. Vertinnens bestevenn valgte å flytte til Venezuela for å arbeide som lege rett etter hun hadde født – hun hadde ikke rett til å ta med seg barnet ditt, og ble derfor nødt til å la han være igjen på Cuba sammen med faren. Vertinnen

forklarer at pengene man tjener på å arbeide i utlandet tilsvarer omtrent det samme som å drive et *casa particular* på Cuba, som jo tidligere har blitt nevnt at er betydelig mer enn en vanlig betalt jobb fra den cubanske staten.

Da vertinnen søkte seg inn på legeutdanningen for litt over ti år siden, var det få plasser og få som ble akseptert. Hun fortalte at mot de rundt 300 plassene som kunne fylles opp da hun var ung, er det i dag nærmere 1500 plasser - og de blir fylt opp. Flere familiemedlemmer i vertinnens familie av den yngre garde satser mot å ta en legeutdanning. Dette vil da medføre både det å anskaffe seg et arbeid som er ansett som en anskaffer av høy sosial status, i tillegg til at den gir ulike muligheter mange andre ikke har tilgang til. Det skal også nevnes at det å utføre legearbeid på Cuba er det best betalte arbeidet sett utenom det som foregår i turistøkonomien.

Entreprenører

Barth (1966 i 1994) hevder at entreprenører først og fremst retter virksomheten sin mot de punktene i et økonomisk system der avvikene mellom verdifastsettelse er størst, og vil prøve å gjennomføre brobyggende transaksjoner som kan utnytte disse avvikene. Men avvikene mellom verdifastsettelsene i de ulike sfærene gir muligheter som nylig er blitt oppdaget og utnyttet av noen få entreprenører. Siden et entreprenørforetak består i å bryte gjennom barrierene mellom sfærer, ligger det alltid en vanskelighet i behovet for å sikre rekonverteringen av aktiva uten tap – dvs. nødvendigheten av å lokalisere kanaler som munner ut i en reinvesteringssirkel, og muliggjør vekst. I denne sammenheng kan det diskuteres hvilken vekst cubanske entreprenører ønsker å oppnå. Det kan se ut til at kulturell og sosial kapital kreves for å kunne få tilgang til betydelig økonomisk kapital, der ens vei for å komme dit består av noen moralske barrierer man helst ønsker å unngå. Ved å ta et blikk på de brobyggende transaksjonene Barth hevder at entreprenører forsøker å gjennomføre, kan vi se at vertinnen og *jineteros* er gode eksempler på økonomiske sfærekryssere. De oppviser en typisk entreprenørisk atferd; det de gjør bidrar til å bryte ned tidligere sfærebarrierer. Flere og flere får tilgang i den lukrative økonomisfæren, ettersom staten åpner opp for privateide entrepriser.

Informasjon som verdi

Barth (1967 i 1994) argumenterer for at økonomi bør kunne deles inn i ulike sfærer for å kunne si noe om alle former for sirkulasjon og transformasjon av verdi, ikke kun bytterelasjoner. Appadurai bemerker at «ting ikke har noen mening ut over den som menneskelige transaksjoner, tolkninger og motiver tillegger dem» (1988). Han mener derfor at tingenes mening altså varierer krysskulturelt, og at «abstrakte gjenstander», som ord eller tjenester kan få en tinglig karakter; de kan bli varer. Det er med dette jeg ønsker å se på *informasjonens* verdi.

Dette var nemlig noe jeg opplevde gang på gang og fikk bekreftet både av turister og cubanere selv, at var nøkkelen til å få noe som helst innsikt i hvordan det cubanske samfunnet fungerer. Som besøkende i landet er man nesten avhengig av hjelp fra cubanere for å kunne få gjort noe som helst. Hverken på mange timers bussturer mellom Havanna og Santiago, på flyplassen eller andre steder der riktig informasjon er nødvendig for å kunne foreta seg noe som helst, er cubanere i statlig arbeid særlig gode på det med å gi instruksjoner. Som turist, og om man attpåtil ikke forstår språket, kan man se seg nødt til å gjette seg fram i ulike situasjoner. Dette er mange cubanere klar over, og den klassiske *jineteroen* spesielt. Reisebøker om Cuba utgitt for bare få år siden stemmer kanskje ikke i forhold til hvordan man i dag skal ta seg frem, hvilke restauranter som er gode og annen nyttig informasjon. Man kan oppleve å gå til en anbefalt restaurant, men som viser seg å være nedlagt. Vertinnen hevdet at mange *paladares*¹⁵ går konkurs etter kort tid, da mange også der velger å selge de gode råvarene på det svarte markedet, og kjøpe inn de dårlige. Med dette tjener mange penger i starten, men etter hvert slutter gjestene å komme da kvaliteten har sunket kraftig. I reisebøkene er det selvsagt noen ting som er vedvarende, som for eksempel at ETECSA er det nasjonale telekommunikasjonsselskapet og at man må være obs på *jineteros*. Men dette hjelper lite om man sliter med å ta seg fram og ikke vet hvem skal henvende seg til. De profesjonelle *jineteroene* er dyktige, og vet godt hvordan en forvirret turist ter seg. Det er ikke uvanlig å bli tilnærmet av en cubaner, *jinetero* eller ei, som spør om en trenger hjelp med å finne fram til noe. Altså blir mange turister satt i slike situasjoner

---

¹⁵ Privateide restauranter

at de betaler for informasjon de frivillig eller ufrivillig anskaffer seg. Det er likeledes forventet at turistene skal gi noe tilbake for den informasjonen hun eller han har fått.

Som vi ser er det mange som får smaken av den lukrative turistsfæren, men det kan se ut til at mange sliter med å opprettholde sin nye posisjon. For noen vil det da kanskje kreve mindre å «selge» noe som ses på som nødvendig til turistene (informasjon), da det kan bidra til at man fortsetter å ha tilgang til den økonomisk høyest posisjonerte sfæren. Allikevel må denne verdiflyten på tvers av grenser ses på som ustabil, da den kan påskynde en reevaluering mellom sfærer, noe som avstedkommer at verdifastsettelsen i de to sfærene blir brakt mer på linje med hverandre.

Bohannan (1959) sitt arbeid hos tivene i Nigeria tar for seg innføringen av moderne penger, som fikk viktige ringvirkninger i tiv-samfunnet. I og med pengeøkonomien viste det seg umulig å opprettholde skillet mellom de ulike økonomiske sfærene som var strengt atskilt seg imellom på en effektiv måte. Pengene ble en fellesnevner for alt og man begynte å betale brudepris i kontanter. For mange tiver innebar dette en devaluering av kvinner, og dermed brød denne konverteringen mellom sfærer med noen moralske barrierer. Som hos Bohannan og tivene, kan man si at med innføringen av denne økonomiske lukrative turistsfæren på Cuba, var det noen moralske barrierer som ble brutt. Dette kan ses i sammenheng med moralsk økonomi, som er en økonomi basert på godhet, rimelighet og rettferdighet (Scott, 1977). Med dette ser vi at *jineteros*, som blant annet tar seg betalt for enten sex eller kjærlighet og bryter noen moralske barrierer, ser vi at en moralsk økonomi er vanskelig å opprettholde. Kanskje er denne moralske økonomien forbeholdt den mindre lukrative stat-arbeid-utdanning-sfæren som sirkulerer i cubanske pesos (CUP).

Men Barth (1967 i 1994) kritiserer Bohannan og Dalton angående sfærer som hver for seg danner et sett av fritt omsettelige sfærer. Han skriver at Furøkonomien også synes i tilfredsstillende kriteriet som sier at sfærer er hierarkisk rangerte: konverteringer i den ene retningen misbilliges – dvs. sfæren som inneholder arbeid og øl, blir sett på som den høyeste, mens den som er tilknyttet pengemediet anses som lavere. Skal vi se dette i sammenheng med Cuba kan vi hevde at turistøkonomien tilsvarer den høyeste sfæren, mens stat-arbeid-økonomien er ansett som lavere. Begge representerer ulike sfærer med tilgang fra ulike mennesker i ulike posisjoner. Kritikken fra Barth's side oppstår når han hevder at Bohannan's og Daltons's modell samsvarer

dårlig med en del av det empiriske materialet – nemlig at bytte mellom sfærene er mulig og praktiseres. Dette står i samsvar med det som i dag skjer på Cuba, der man med «rett» sosial og kulturell kapital har mulighet til å entre den høyeste økonomiske sfæren, men også der moralsk økonomi er vanskelig å opprettholde. Det kan med dette tenkes at det at flere får tilgang i denne sfæren gjør at «skrittet» mellom de to sfærene blir kortere da man blant annet gjennom sitt sosiale nettverk nettopp får muligheten til å delta i den lukrative sfæren. I tillegg hevder Barth at man ikke kan argumentere for at dette er resultatet av et sammenbrudd som har sammenheng med innførselen av penger. Altså kritiserer han modellen for å ikke ha tatt hensyn til at pengeøkonomi som kan ha eksistert tidligere. «Dersom sfærebegrepet skal være nyttig i analysen av dette systemet, er det best å oppgi forutsetningen om at det skal finnes et klart hierarki mellom sfærene.» (1994:52)

Det ville være for enkelt å trekke slutningen, basert på Bohannans skildring av endringer i tivenes byttesystem, at pengeprinsippet er «moralsk dårlig». Spredningen av pengeøkonomien har hatt ulike konsekvenser i forskjellige samfunn og for ulike enkeltpersoner, og en implikasjon av Bourdieus argument er at pengebytte frigjør personer fra moralske forpliktelser, som ofte er hierarkiske, som kan oppstå i resiprositetsrelasjoner. I stedet skaper pengeøkonomien nye hierarkier (Eriksen, 2010:182). Dette kan minne om hva som skjer på Cuba, da folk streber etter å skaffe arbeids innen turistnæringen for å tjene penger til mer enn å bare overleve. Flere betaler for å få en jobb på et hotell eller i et reisebyrå, og vertinnen fortalte om et annet tilfelle da Santiago's beste advokat endelig hadde råd til å kjøpe seg en bil, ble taxisjåfør. Når turister blir selve symbolet på en økonomisk sfære som gir høy status på Cuba, kan man se hvordan noen velger å gå andre veier enn de sosialt aksepterte. Hierarkier virker som om oppstår innad i de ulike sfærene på bakgrunn av hvor suksessfull man er, altså hvilken status man har klart å bygge seg opp i de ulike sfærene. Og med dette kan vi se hva som må til for lykkes i den lukrative sfæren, ifølge vertinnen.

Kunden har alltid rett

I sammenheng med snakk om å drive business på Cuba, sier vertinnen at det er ulike sosiale klasser på ulike nivå. Hun er i en annen sosial klassen enn arbeiderne på huset, en annen enn

Juan og en annen enn barnebarnet til Fidel Castro. Noen har funnet ut at om man jobber hardt, så får man igjen for det. Dette er noe som ikke har eksistert på Cuba tidligere, men som i de siste årene har blitt en realitet. Et problem er at det finnes ikke skoler eller kurs man kan gå på som lærer hvordan man starter og organiserer sin egen business – det er noe man må lære av egne og andres feiltakelser. Selv har hun stanget hodet i veggen mange ganger, men begynner å komme seg på rett spor. Det gjelder bare å ikke gi opp.

Mitt hjem på Cuba ble drevet av en kvinne med et business-hode utenom det vanlige (på Cuba), og jeg vil si hun er det perfekte eksempelet på hva en entreprenør gjør. Hun har fulgt denne type form for turistbusiness i over 20 år gjennom å hjelpe både besteforeldre og foreldre, og hun har etter lang erfaring forstått hva som må til for å få penger inn i kassa. Ikke minst har hun forstått det mange andre sliter med – nemlig hva som må til for å få gode anmeldelser og tilbakevendende kunder. Svaret er god service. I *Dette er Cuba – alt annet er løgn!* har de et godt utsagn om cubanere i turistbransjen:

«... cubanere har fridd seg fra forestillingen om underlegenhet. De er godt skolerte og viser høvskhet i alt sitt vesen. De kan være rakryggede og faste i blikket inntil det komiske. Denne holdningen er ikke problemfri når man møter den hos folk i serviceyrker. Slike arbeidsoppgaver utføres best om man utøver moderat egenrådighet. Men cubanerne er ikke skapt for å tjene andre. Utilpasse og med beskyttende arroganse stiller de sine tjenester til disposisjon, og slik blir Cuba et skrekkens eksempel på elendig service.»

Selv erfarte jeg ved flere anledninger mildt sagt dårlig service. En gang jeg var nødt til å avgi et besøk i banken så jeg ei eldre dame som satt foran en stor pult med en enslig telefon stående på seg. Hun hadde tydeligvis ansvar for å svare denne telefonen som ringte og ringte, mens hun rotet og ordnet i vesken sin. En kollega som satt på en pult ved siden av henne tar opp blikket fra dataskjermen og gir denne eldre damen et blikk som om hun ikke forstod hva som skjedde. Denne samme eldre damen var også tidligere i ferd med å sovne mens telefonen ringte som bare det. Bare da kollegaen snakket til henne og ba henne svare telefonen gjorde hun det. Ved andre tilfeller har jeg opplevd at cubanere i service-yrker har vist seg å være veldig vrang. Det ble en del besøk på immigrasjonskontoret under mitt feltarbeid på grunn av visum-ordningen min, og ved et par tilfeller hadde de stengt kontoret tidligere enn vanlig.

Kun en lapp hang på døren utenfor der det stod at de åpnet igjen på mandag. I dette tilfellet var jeg der på fredagen, og var absolutt nødt til å få limt inn stemplene i passet mitt før helgen, da visumet mitt skulle gå ut på mandagen og jeg skulle bort fra byen. Jeg ser inn i lokalet og får øye på noen menn i grønne drakter som minnet om militærklær. Etter mye om og men, banking på døra og roping, fikk jeg en av dem til å møte meg i døren og forklart situasjonen. Det eneste jeg fikk tilbake ropt inn i fjeset var, «Monday, Monday, Monday!», hvorpå jeg igjen prøvde å forklare at jeg virkelig var nødt til å få ordnet med dette stempellet i dag. «Monday, Monday!», fortsatte mannen, og jeg kjente tårene presset på da jeg ikke så noen mulighet til å få hverken forklart meg skikkelig med den vinglete spansken min eller å få ordnet så jeg faktisk var i landet lovlig. Etter mye om og men, mange telefoner, mye tid og penger, fikk jeg reist tilbake til dette kontoret på mandagen og fikset så alt var i orden. Det skulle vise seg at også vertinnen slet med at storparten av arbeiderne på huset ikke forstod hva det innebar å yte service, noe hun på et visst tidspunkt måtte se seg nødt til å gjøre noe med.

Personalmøte

En dag jeg nettopp hadde spist frokost oppe på terrassen og satt med nesa begravd i notatbøkene, oppdaget jeg plutselig at det var veldig stille. Jeg ser meg rundt og legger merke til at ingen av arbeiderne er i denne etasjen. Jeg synes jeg hører noen lyder nede i første etasje, og går bort til rekkverket der jeg kan se ned gjennom alle etasjene. Der ser jeg flere arbeidere enn det vanligvis er på denne tiden av døgnet. Det er jo som regel bare to på skift om gangen, og nå hører jeg lydnivået går opp mer enn normalt der nede. Jeg rydder vekk frokostbordet mitt og setter det jeg har brukt inn på kjøkkenet, klapper sammen notatboka og tusler ned trappene. Jeg er den eneste som går barbeint i huset, og hadde det ikke vært for det høye lydnivået der nede ville de nok hørt føttene mine som klasker mot flisene mens jeg går. Jeg kommer ned til patioen der jeg ser arbeiderne sittende i gyngestoler, benker og i Hollywood-husken som knirker så fælt. Omtrent alle arbeiderne er tilstede, utenom hun som fikk sparken og hun på 20 år som er høygravid med sitt andre barn. Jeg hilser på alle, hvor jeg får et par vink og slengkyss i retur, og går inn på rommet mitt som er rett ved der alle sitter. Jeg får ikke med meg alt hva de sier, men forstår at det dreier seg om arbeidsmoral og hvordan man skal behandle gjester på huset.

Det går noen timer, og jeg kjenner at sulten tar tak igjen. På denne tiden av året er det lavsesong og få gjester, derfor spør jeg om vertinnen vil spise lunsj med meg – noe hun ellers sjeldent har tid til. Jeg får endelig spurt henne hva møtet handlet om, og hun sier at de sliter med at arbeiderne stjeler mat, lyver til hverandre for pengenes skyld og utnytter eierne når de viser godvilje. Vertinnen svarer også at alle hun kjenner som driver *casa particular* har nøyaktig samme problem da jeg spør om hun vet hvordan det er hos andre eiere. Under møtet tok hun også opp det å yte god service. Hun hadde tatt fram den ene arbeideren som eksempel da hun skulle forklare hva god service innebar. Arbeideren hadde fått 5 CUC i tips av noen turister fordi hun smilte og sa hei, lo og var hyggelig. Vertinnen måtte forklare arbeiderne at om de vil ha tips, så må de yte service – i det minste klistre på et smil og si hei når gjestene kommer opp for å spise. Ved et annet tilfelle fortalte hun også at fordi mange av turistene som kommer ikke kan spansk, tror arbeiderne at de er dumme. Det skjer tydeligvis ofte at de ler av og gjør narr av turistene når de prøver å forklare seg på stotrende spansk, noe heldigvis ikke så mange får med seg. Vertinnen sier dette er fryktelig dårlig oppførsel hun ikke kan ha noe av i huset sitt. Tiltakene hun nå har satt i gang er at folk ikke lenger får lov til å ha med seg veske på jobb ettersom flere stjeler. Egentlig går matrestene fra gjester i huset til nabohunden Duke, men det han ikke kan spise får arbeiderne lov til å ha med hjem til grisene sine. Problemet er at flere også har tatt med kjøtt og andre varer fra kjøleskapet, pakket det inn i papir, lagt det nederst i veska og dekket det over med griseforet de har fått tillatelse til å ta med hjem. Vertinnen synes dette er dårlig oppførsel da de både stjeler fra bedriften og fordi hun synes de utnytter hennes vennlighet. De som jobber på huset spiser gratis og «*don't bite the hand that is giving you food*», sa hun da hun pratet om Maria, en tidligere ansatt. Maria har en datter på 15 år som fikk AIDS da hun var 14. Vertinnen ville hjelpe til og ga Maria jobb, men opplevde at hun stjal både undertøy, penger og klær. En gang ville vertinnen teste om dette virkelig var tilfellet, og la litt penger på kjøkkenbordet. Deretter satt hun seg i patioen, og ventet på at Maria skulle komme. Det gjorde hun – gikk gjennom kjøkkenet til boden og opp til terrassen igjen, og da vertinnen gikk inn på kjøkkenet for å se var pengene borte.

Vertinnen opplever også at kjøtt fra fryseboksen har blitt borte, og delvis på grunn av dette har hun fått sikkerhetskameraer installert i huset, blant annet i boden der en stor andel av maten ligger. Hun sier at kameraene er både for sikkerhet for gjestene, men også for å ha kontroll på de som jobber der. I kapittel 1 nevnte jeg tillit/mistillit mot staten (Vike, 2004), men her ser vi

også at det oppstår en mistillit mot hverandre. Vertinnen fortalte flere ganger at hun ikke ønsker å få nye cubanske venner, da hun mener man aldri kan vite hvem man skal stole på. Det kan se ut som om dette kommer som et resultat av mistillit til staten - der man for det første aldri vet hvem man kan stole på, og for det andre at den ikke klarer å ordne opp i økonomien. Folk lider, og mange velger å la det ligge i statens ansvar. Og når folk lider, kan de bryte mange blant annet moralske grenser, som blant annet å lure venner og familie for pengenes skyld. Som Brøgger understreker; penger utfordrer lett de sfærebarrierene som opprettholder moralske fellesskap (1998:115).

«Riktig» og «feil» måte

Ifølge de cubanske kulturelle grensene mine informanter har antydnet, kan gi en føring på hva som er «riktig» og «feil» måte å krysse disse sfærene på. Med nok sosial og kulturell kapital, tyder det på at man har bedre føringer for å kunne lykkes i den lukrative pengesfæren. Det å «trykke på de rette knappene» viser seg å være avgjørende i mange situasjoner. Som vi har sett, har vertinnen skutt storfuglen når det kommer til behandling av gjester på huset. Men når det kommer til service og gjester, spiller også forholdet med *jineteros* inn i bildet. Forholdet mellom vertinnen og disse har som sagt nylig blitt en negativ affære, da *jineteros* kan vise seg å være skadelig for bedriften hennes. Den sosiale relasjonen oppstod på grunn av at eierne måtte få folk til husene sine og *jineterosene* ville tjene penger – en lett måte å få kommisjon på, men som i dag ikke lenger er nødvendig fra vertinnens side. Under feltarbeid ble jeg vitne til et tilfelle der en jente fra Spania som gikk rundt ute alene og ble «fanga opp» av en *jinetero*. Da hun ankom vertinnens *casa particular* var historien til jenta og historien til *jineteroen* ulik – hun mente på at hun allerede visste om dette overnattingsstedet, mens *jineteroen* hevdet at det var han som hadde fortalt turisten om det. Vertinnen måtte velge mellom å tro på gjesten eller *jineteroen*. Om hun hadde trodd på *jineteroen*, ville gjesten blitt misfornøyd og en dårlig anmeldelse på TripAdvisor hadde kanskje stått for tur. Om hun valgte å tro på gjesten, noe hun gjorde, bidro det til at *jineteroen* ble misfornøyd. Jeg spurte så vertinnen om hun følte dette var et problem, og om det var noe som andre eiere også slet med. En oppspilthet kom tydelig fram da hun snakket om dette, og hun bekreftet at hun følte hun havnet i en slags konflikt mellom turister og cubanere i slike situasjoner. Hun forstår at det er

slik det fungerer på Cuba, at det er sånn noen velger å tjene penger på – men hun nekter å gi etter, for hun ser seg nødt til å stole på gjesten sin og ikke minst *visé* at hun gjør det. I akkurat dette tilfellet var hun ganske sikker på at gjesten hadde rett, men det er ikke alltid. Hun uttrykket at det føltes veldig frustrerende å «gå mot sine egne» når slike situasjoner oppstod, men noen ganger må hun ta slike valg i favør av businessen. Denne mellomposisjonen hun havner i viser at hun selv initierer og praktiserer endringer, men kanskje ikke så fullt radikale og kompromissløse som *jineteros*. Allikevel kan det se ut som om *de fleste* krysser noen grenser, men på måter som er godt innenfor hvordan «man ellers gjør ting» i det cubanske samfunnet.

Så kan man spørre seg hvem det er som får mulighetene til å komme seg over til den lukrative pengesfæren, og ikke minst være suksessfull der. Som vertinnen en gang sa; man kan velge å gå den lette og uærlige veien, eller den vanskelige og ærlige veien. Mange *casa particular*-eiere har gått den lette veien – som vil innebære å lure både turister og staten trill rundt. Vertinnen hevdet at man mot staten er det vanlig å ikke føre opp matvarer og gjester i bøkene som må sendes inn hver måned, slik at man ikke må betale skatt for den maten og de gjestene. Mange tar visstnok imot dobbeltbookinger for å være sikre på å få gjester og inntekt, men som ofte går utover noen av gjestene da de står uten overnatting. «Mange tror at turister er dumme fordi de ikke kan språket, men jeg vet at det ikke er sant» sier hun. Selv snakker hun flytende engelsk og slipper kommunikasjonsproblemer, der hun representerer unntaket. Dette vil likeledes være enda en grunn til at hun har klart å lykkes innen den turistbaserte økonomiske sfæren – da hun kan forstå seg på og gjøre seg forstått uten problemer. Det ser ut til at man må inneha noen kunnskaper og «en del sosial og kulturell kapital» for å kunne krysse disse sfærene på «riktig» måte. Om man skulle sammenligne dette med måte *jineteros* krysser sfærer på, vil man se at de ikke innehar den samme kapitalen og kunnskapene. Sett sammen med det som Juan sier om at «*vi finner måter å leve på*», sier vertinnen at «*vi finner måter å gjøre ting på*». Dette omtaler hun som «*the Cuban way*», gjerne med et glimt i øyet. Dette innebærer å vite nøyaktig hvordan man skal gjøre ting og hvordan man skal snakke med folk. Hun har et helt enormt nettverk på hvordan hun skal få tak i ting, på hvordan ting fungerer og alt annet ned til den minste detalj. Hun har en måte å være utrolig effektiv på, og når hun først er i gang, får hun ting gjort på null komma niks. For eksempel fikk hun ordnet så jeg skulle få et visum som ble billigere for meg, bare ved å snakke riktig med rett person. Dette er et visum som i realiteten er så å si umulig for

turister uten familie på Cuba å få, men som etter litt fiksing og triksing ble ordnet. Nå har det seg sånn at om man enten skal fornye det visumet man har, eller om man skal få en ny type visum, så må man først på banken og betale for et stempel og deretter dra på andre siden av byen til immigrasjonskontoret for å få klistret disse stemplene inn i visumet ditt av en statlig ansatt. Banken denne dagen var proppfull av folk i kø, og vi gikk til en skranke der det satt ei dame som delte ut lapper med nummer på. Det hadde fort tatt opp til en time om vi hadde fulgt vanlige regler, men plutselig setter vertinnen i å «psst'e» og jeg ser ei dame kommer bort til oss. De hvisker litt seg imellom, hvor jeg hører damen spørre hva vertinnen vil ha og jeg ser vertinnen rekker over penger og ID-kortet sitt. Damen blir borte i omtrent fem minutter og kommer deretter susende forbi oss med hånden i 90 grader som ved en håndhilsning hvor hun gir vertinnen stemplene og ID-kortet. Deretter går vi ut derfra, hvor hun opptrer som om ingenting hadde skjedd. Videre haiker hun på en *mototaxi* til oss hver, og vi kommer oss til immigrasjonskontoret. Der går hun rett inn og får snakket seg til å få en samtale med hun som arbeidet der – hvorpå vi ti minutter senere går derfra med alt i boks.

Poenget her er at Cuba er komplisert. Under feltarbeidet oppstod det mange situasjoner der det ble uttalt at «*Cuba es complicado*¹⁶» - enten det var i forhold til å skaffe flybilletter, få tak i informasjon om busstider og ikke minst for cubanere å ordne seg et visum ut av landet. Dette var en prosess jeg fikk være vitne til – og som tok både tid og penger. Fra planleggingen startet til avreise, hadde det gått fire måneder, det krevdes to turer til Havanna for personlige oppmøter til intervjuer og det ble brukt minst 1000 CUC for å komme seg gjennom systemet. For ikke å snakke om papirarbeidet. For å kunne få lov til å sette beinet sitt utenfor Cuba, er man nødt til å både dokumentere at man har arbeid og at man har fått tillatelse av dette arbeidet til å få fri. Man må dokumentere at man har nok penger til å reise, at man har noen å bo hos der man skal, det kreves signatur, bankkonto-nummer og dokumentasjon av arbeidsplass fra de man skal på besøk til. Alt skal i grunnen være godt dokumentert, og dette er alt for at staten skal være sikre på at hun eller han ikke skal bli værende i destinasjonen hun eller han reiser til. Da Cuba er så vanskelig, er det noen som prøver å gå den lettere veien. Mine tre informanter mener de yngre *jineteros* sin moralske praksis ikke stemmer overens med hvordan man ellers gjør ting/bør gjøre ting i den prestisjefylte sfæren de opererer i. Knyttet sammen med hva

---

¹⁶ Oversettes til Cuba er vanskelig

Hva er sosialt akseptabelt?

Om vi ser på hvordan mine nøkkelinformanter har uttrykket seg i forhold til hva som er akseptabelt i det cubanske samfunnet, ser vi at *jineteros* scorer lavt. Dette er i all hovedsak basert på moralske prinsipper framfor noe annet, og da må man stille seg spørsmålet; hva er det de gjør som er så sett ned på? Et tema som har gått igjen gjennom denne oppgaven er *luchando la vida*, noe mine informanter har gitt uttrykk for at alle gjør for å kunne leve. Hva skiller disse handlingene fra det *jineteros* gjør? Om man ser for seg en skala for hva som er akseptabelt og ikke, vil vi se at *luchando* og *jineterismo* står på hver sin side – men likevel er den ene et produkt av den andre. Ifølge vertinnen er det *løgnen* som er uutholdelig og ødeleggende – der hennes business muligens og mest sannsynlig blir skadet av disse aktivitetene de utfører. For Juan og Armiñan er *jineterismo* hovedsakelig en knekk i deres stolthet over landet og revolusjonen, ikke minst et tegn på *el hombre nuevo*'s fiasko. De føler skam utover handlingene de utøver, og synes det er forkastelig å lure utlendinger. Det har blitt uttalt en viss frustrasjon mot folk som også befinner seg i disse gråsonene av hva som er akseptabelt i samfunnet, der Juan har blitt avbrutt i sitt arbeid med turister og vertinnen som opplever at mange ønsker å lure henne fordi de vet hun har mer penger enn de majoriteten av cubanere. Dermed kan vi knytte dette opp mot Barth og økologiske nisjer. Som tidligere forklart i denne oppgaven, var det som om det tidligere på Cuba eksisterte et godt forhold mellom *jineteros* og husverter. I dag er nødvendigvis ikke det tilfellet, selv om jeg ikke skal påstå at ingen tar nytte av disse *jineteroene* sine tjenester og kan opprettholde et godt forhold med de. Men slik vertinnen uttaler, er det ikke plass til *jineteros* i hennes gjestfrihetsbegrep, som også betyr at de kan være en trussel for businessen hennes. Hun er nødt til å velge enten det ene eller det andre, der det ene vil representere fornøyde gjester og en fungerende business med profitt, og den andre representerer et godt forhold til *jineteros*, men ikke nødvendigvis fornøyde kunder. Altså mener hun at det ikke er plass til *jineteros* og deres form for virksomhet. Som allerede nevnt har vertinnen funnet måter å overflødiggjøre yrket til disse på gjennom nyanvendt teknologi. Dette er interessant da Cuba er i en endringsprosess, hvor det åpnes litt og litt opp fra alle kanter. Internett er noe av det flere og flere cubanere får tilgang på, gjennom telekommunikasjonsbyrået ETECSA som også er det eneste i landet. Sommeren 2015 satt det hundrevis av cubanere med smarttelefoner og bærbare

datamaskiner utenfor deres lokaler i Havanna. De kunne da betale for brukernavn og passord for å logge seg på WiFi-nettet, en tilkobling det tidligere kun har eksistert på luksuriøse hoteller forbeholdt den økonomiske turistsfæren. Dette tyder på at mye er i full sving, og at mange flere kommer til å benytte seg av internett framover. Jeg har tidligere notert meg at mange har smarttelefoner, men har måttet spurt meg selv hvorfor – når det ikke har vært mulig å koble seg til WiFi. Inntrykket har vært at de har brukt mobilen til å ringe, sende meldinger, spille og ta bilder – men framover kan det se ut til at flere faktisk kan ta de i bruk slik de er laget for, nemlig gjennom internett. Som vertinnen allerede praktiserer, og som det kan se ut til at flere får muligheten til å gjøre, vil det innebære at flere overflødiggjør deres sosiale relasjoner til *jineteros*. Som tatt opp i introduksjonen, er dette en bekreftelse på at det har oppstått en konkurransesituasjon hvorved den svakeste parten må vike og finne seg andre nisjer de kan utvikle. Den tidligere «vaksomme, men respektfulle samresidensen» blir i dag møtt med skam som i den cubanske kontekst er måten som cubanere flest gir uttrykk for hvordan ting er når de ikke lengre innbyr til respekt.

Ifølge Bye og Hoel (2014) er gjestfrihet en egenskap og en plikt som har stor betydning for ens sosiale aktelse, samt ærlighet. De er alle faktorer i regnestykket hvis sum er ens verdighet, og når vi ser på hvordan både vertinnen og mine to eldre mannlige informanter orienterer seg i det cubanske samfunnet, er disse verdiene viktig for dem. Dette bygger på hva som vil gi en høy status, og er knyttet til denne nye mannen som var et prinsipp av revolusjonen. Det nye samfunnet skulle bygge på solidaritet og kjærlighet, noe som kommer fram i måten Armiñan kritiserer *jineterismo* på. Det er ikke lenger plass til *jineteros* i det cubanske samfunnet, skal vi tro mine informanter.

Hva med dem selv?

Juan snakket aldri om hvorfor han sluttet å arbeide som professor på universitetet, og Armiñan snakket aldri om hvor mye han tjente der han arbeider. Det vi faktisk *vet*, er at de begge to finner måter å tjene penger på, som både tjener i CUC-sfæren og som innebærer samhandling med en utlending. Spørsmålet er om de går under kategorien *jinetero*. Et annet interessant poeng

er hvordan de har blitt koblet opp med meg – står de i tjeneste til damen som introduserte meg til dem? Hva med mannen som introduserte meg til henne igjen?

Det er derfor meget interessant å se hvordan de selv havner i en såkalt gråsoner – hvor de blant annet tar seg godt betalt for å være mine informanter. Kanskje dette er måter som er kulturelt og sosialt godkjent å tjene penger på, at det er ærlig arbeid? og at de selv ønsker å distansere seg fra dem – som de uttrykker. I tillegg kan man også se på det å være eier av et *casa particular* som en type *jinetero*-virksomhet i seg selv, da mange av turistene blir «sendt» fra andre *casa particular* i landet. Dette virker som et system basert på et resiprositetsforhold mellom aktørene, der «om du skaffer meg turister, så skal jeg skaffe deg turister» virker å være hovedessensen i forholdet. I tillegg kan den ene parten få en del av profitten til den andre om hun skaffer turister for en lengre periode – altså benytter de seg også av kommisjon. I tillegg har jeg forklart om denne spesielle cubanske måten å få ting gjort på, som muligens havner i en kategori som ikke er så lett å fastsette.

«By either gossiping about others doing even worse activities than themselves, that is placing themselves on side with the good in a moral landscape, or by turning the meaning of the *jinetero* term on the head, they attempt to justify their actions.»
(Lehmann, 2010:20)

Det er viktig å unngå å bli definert som en dårlig person, selv om en kanskje krysser disse grensene for hva som er sett på som korrekt oppførsel. Man vil unngå å bli definert som en *jinetero*, men det finnes aktiviteter som «vanlige» cubanere også tyr til for å kunne leve. Eksempler som Lehmann tar fram er servitøren som ved et «feiltag» regner feil på kvitteringen og legger det som kommer til overs i lomma, eller et annet tilfelle der jeg gikk rett i saksa selv – en husvert som selger stjalne sigarer gjennom en mellom-mann. Disse eksemplene er påfunn som er nødvendige i hverdagsstriden på Cuba, og er uavhengig av hvilken rolle man har i det sosiale hierarkiet.

«On one side of the coin, getting involved with foreign tourists is seen as necessary for survival, both on a state level and on an individual level, while on the other side prostitution is something inherently bad that threatens the moral system of the socialist state.» (Lehmann, 2010:16)

Med dette virker det som om det blir ansett som sosialt akseptabelt å befinne seg i disse gråsonene, og å selv sørge for å distansere seg fra å havne i *jinetero*-kategorien da dette er et symbol på brytning av moralske verdier. Lehmann spør seg om de mest suksessfulle *jineteroene* er de som ikke er nødt til å vise seg på gatene, men kan tiltrekke seg turister basert på sine gode manerer, bra utdanning, kanskje er han hvit i huden, har høy status og et høyt nivå av kulturell kapital akkumulert i samfunnet (2010:66). Slik jeg har antydnet denne siste delen, vil man kanskje kunne si at mine informanter nettopp befinner seg innen kategorien *jinetero*, og ikke bare det – de er i tillegg de mest suksessfulle. De har hatt evnen til å krysse disse økonomiske sfærene på «riktig måte» gjennom sin høye kulturelle og sosiale kapital, og i tillegg å ha unngått å bryte med de moralske verdiene sett gjennom det cubanske samfunnet.

Når jeg nå har tatt for meg den analytiske drøftingen av oppgaven og hvordan moral påvirker det cubanske folket, vil jeg i neste og siste kapittel diskutere hva som har skjedd på Cuba den siste tiden og hvordan mine informanter ser på fremtiden. Hva er i vente for dette landet?

Foto: privat

Kapittel 5: Framtidens Cuba

Den 17. desember 2014 kunngjorde USA og Cuba at de vil jobbe mot en normalisering av forholdet. Siden den tid har presidentene i de to landene møttes til samtaler. Cuba har blitt fjernet fra Washingtons liste over stater som støtter terrorisme. USA har gjenåpnet ambassaden i Havanna og Barrack Obama besøkte landet våren 2016. Til og med The Rolling Stones har holdt gratiskonsert i Havanna, i tillegg til at det første amerikanske cruiseskipet på over 50 år har lagt til havn i byen. Ting skjer, og det merkes. Å leie ut rom i egen bolig blir mer og mer vanlig på Cuba. Turisme er en stor del av den økonomiske veksten i landet, og staten ønsker at flere entreprenører skal delta i prosessen. (Hingtgen m.fl., 2015). Det kan virke motsigende at staten oppfordrer den enkelte til å drive noe privat ettersom Cuba er kjent for å være en sosialistisk stat. Utdrag fra Hingtgen m.fl. (2015) fra en tale av Raul Castro i 2007:

“A worker’s salary from the government is clearly insufficient to satisfy all necessities, and hence has practically stopped fulfilling the role of assuring the socialist principle of each working according to his capacity and receiving according to his work.”

Brodersen (2010) skriver at Cubas framtidsutsikter oppleves av mange som svært usikre, at det politiske lederskapet er utdøende og reformene lar vente på seg. Hun hevder videre at det å kunne se for seg en fremtid har en funksjon, at det fungerer som en overordnet og strukturerende plan for nåtiden. Hennes informanter uttaler at de mener det er viktig å leve i nåtiden, da forholdet til fremtiden er usikkert. I dag er kanskje saken en annen, og mine informanter uttrykker heller en optimisme med tanke på hva som er i vente for Cuba.

Juan sier at han tror, sammen med majoriteten av Cubas befolkning (ifølge han), at ting kommer til å bli bedre med endringene som skjer. At normaliseringen mellom USA og Cuba er en bra ting for folket. I et tidligere kapittel hevdet Juan at folk i dag ikke lenger ser verdien av å jobbe i statlig arbeid. Med dette ser vi en pessimistisk mistillit til staten, hvorpå Juan sier at nå trenger de endringer, det må skje noe.. Ting er endret og ting må endres i forhold til entreprenørers muligheter. Å åpne forsyningskjeden på Cuba vil skape konkurranse mellom leverandører, få

ned prisene og gi mer profitt til entreprenørene (Hingtgen m.fl., 2015). Dette vil også skape flere arbeidsplasser innad i den høyeste økonomiske sfæren, noe Juans optimisme grunner i. På et mer personlig plan ønsker han at amerikanerne skal komme til Santiago som turister, slik at flere kan benytte seg av hans tjenester. Han ble skuffet da det ikke kom like mange som forventet i juni 2015 da det dukket opp at det skulle komme tre ukentlige fly direkte fra New York til Havanna, deretter videre til Santiago.

En dag i mai sitter vertinnen og jeg på biblioteket i byen med hver vår bok for å studere. Vi blir avbrutt av en tekstmelding hun får fra en meldingstjeneste som oppdateres flere ganger til dagen med diverse nyheter – hvor det står at 200 båter ligger til kai i Havanna. For min del kommer det som en overraskelse at USA og Cuba har kommet til enighet om at det nå er mulig å komme inn i cubansk farvann. Et annet lett synlig bevis på at endringene virkelig finner sted, var da jeg en dag sent i mai gikk på butikken for å kjøpe oliven, og ble møtt av hylle opp og hylle ned proppfulle med Coca Cola, Sprite og Fanta, altså ekte vare. Jeg ble mildt sagt overrasket. De fem månedene før dette hadde jeg kun sett en colaboks i Casa Granda Hotel – byens eldste hotell som vet å overprise. Etter en nærmere titt på boksene i butikken så jeg at det var importert fra Mexico, men det var allikevel spennende å se med egne øyne at ting faktisk skjer.

I denne sammenheng forteller vertinnen at en stor hamburgerkjede skal komme til Cuba, noe som er ganske oppsiktsvekkende med tanke på at det er vanskelig å få tak i biffkjøtt på Cuba i det hele tatt. Dette er også noe som nevnes av Bye og Hoel (2014), at man kan risikere å havne 20 år i fengsel om man ulovlig slakter en ku. Dette ble imidlertid bekreftet av vertinnen en gang vi spiste middag sammen. Hun hadde diskett opp med et skikkelig herremåltid, og mens vi spiste begynte hun å ramse opp hva som befant seg i denne herligheten. «*Pickles, olives, shrimp, lobster, fish, beef... Shhhh, we will og to jail!*», utbrøt hun med en finger foran munnen. Dette var et måltid for «rich people», og denne dagen hadde hun tatt seg en tur på det svarte markedet og fått tak i litt biff.

I forhold til dette med åpningen av hamburgerkjeder sa hun at hun var rimelig sikker på at kjøtt til hamburgerne også skulle importeres. Hun får en notifikasjon på mobilen sin hver dag, flere ganger til dagen om ulike nyheter, og ofte handler det om disse nye tingene som skjer. Hun sier at hun er positiv til noen endringer, men veldig imot at det skulle skje fort. Hun er redd for at

amerikanerne skal komme og kjøpe opp alt og at prisene skal stige så cubanere ikke får råd til å kjøpe noe som helst. Derfor presiserer hun at det *må* skje, men det er nødt til å skje gradvis. Hun sier hun kan *føle* disse endringene, og at cubanerne handler på det. Et eksempel hun nevner er sønnen eller sønnesønnen til Che Guevara som visstnok nylig har startet en bedrift. Denne bedriften heter *La Poderosa*¹⁷, og baserer seg på motorsykkelturer gjennom Cuba. Disse store svarte motorsyklene har samme merke som Che da han kjørte fra Argentina til nord i Sør-Amerika. Dette byrået tilbyr å kjøre motorsykkel fra Havanna på en rundtur, som en analogi/et symbol på det Che gjorde. Da hans verdier og historie er godt kjent og høyt verdsatt på Cuba, og også blant folk i resten av verden, kan det tyde på at dette kan bli en populær turistattraksjon som tiltrekker et større publikum til øya.

Vertinnen er for noen endringer, men veldig imot at det skulle skje fort. Hun er redd for at amerikanerne skal komme og kjøpe opp alt og at prisene skal stige så cubanere ikke får råd til å kjøpe noe som helst. I tillegg er hun bekymret for at det cubanske folket skal bli avhengige av det som blir importert fra USA, og at det vil bli som det var før revolusjonen. Hun snakker om å spare til å kunne kjøpe en liten leilighet i Havanna, der foreldrene og broren hennes bor. Hun forteller en dag at moren hennes er vanskelig å snakke med, da hun er bestemt klar på at vertinnen bør pakke sakene sine og flytte til Havanna for godt – slik at hele familien kan være samlet. Av ulike grunner ønsker ikke vertinnen å flytte. Dette er blant annet på grunn av at hun har vokst opp i Santiago de Cuba – at hun har sterke følelser knyttet til byen, og fordi moren til mannen hennes fortsatt bor der, alene i en liten leilighet. Samtidig elsker hun huset hun arvet av mormoren sin og minnene hun har av henne i huset. Det er for tidlig for henne å gi slipp på Santiago. Dette fortalte hun etter at to menn fra Canada hadde bodd noen dager på huset, og at de var interesserte i å kjøpe businessen hennes. Hun hevder hele tiden at *nå* er tiden inne for å kjøpe hus/eiendom på Cuba, før amerikanerne kommer og før prisene stiger. Det er ikke bare med disse mennene fra Canada som var interesserte – hun har fått flere tilbud fra flere hold som har vært interesserte i å kjøpe huset bare den siste måneden. Cubanere kommer ikke til å ha sjanse til å kunne kjøpe hus i framtiden med mindre de eier en forretning – men strengt tatt er det slik i dag også. En cubaner som arbeider for staten og sirkulerer i CUP-sfæren, vil aldri kunne ha råd til å kjøpe et hus for 20 000 CUC. Selv om vertinnen har disse bekymringene, har

---

¹⁷ Oversettes til mektig, sterk

hun som sagt altså likevel uttrykket en optimisme i forhold til åpningen.

På den andre siden var min spansklærer heller negativ til noen av endringene som har kommet med den økende graden av turisme til landet og byen. Læreren er en spinkel, gammel dame som elsker kaffe og øl mest av alt. Et eneste ord engelsk kan hun ikke, men det trengtes nesten heller ikke med hennes sprudlende humør. Denne dama hadde ikke mye, og spiste heller nesten ingen ting. Allikevel fortalte hun at hun var fornøyd, aller mest med politikken. Det eneste hun uttrykte som noe negativt de fire ukene vi hadde sammen i et lite, nedslitt soverom, var at *Casa de la Trova*¹⁸ hadde blitt «kjøpt og betalt». Hun mente at med årene hadde denne genuine plassen blitt en turistmagnet, og at folk spiller der nå kun for å tjene penger. Da hun var barn dro folk dit for å spille musikken sin til andre cubanere, og for å gi andre glede. Hun pleide å dra dit sammen med vennene sine for å danse, men nå liker hun ikke plassen lenger.

Under oppbyggelsen av Den Nye Republikken i 1902 var det et prinsipp som satt merker i samfunnet. Det ble en oppdeling av sosiale klasser, også i Santiago de Cuba. Det fantes for eksempel klubber og nabolag som ble delt opp. Nabolag for rike, hvite, nabolag for mulatter med høy sosial status og nabolag for svarte. Denne sosiale, økonomiske splittelsen førte til diskriminering av rase og sosialt nivå. Klasseforskjellene var store før revolusjonen, noe vi gjennom denne oppgaven har sett at ble utjevnet. Med dette i bakhodet kom jeg en kveld i snakk med noen fra Australia som var interessert i det jeg driver med her på Cuba. De var gjester på huset og da vi snakket om de ulike valutaene, sa den ene mannen at han ikke hadde lagt merke til noe sjalu mellom de som jobber for staten og de som jobber med turisme under den tiden han så langt hadde vært på Cuba. Det fikk meg til å lure på om ting kommer til å endres når Cuba åpnes enda mer opp – om det kommer til å bli enda større forskjell mellom de cubanerne som sirkulerer i de ulike økonomiske sfærene. I tillegg nevnte denne mannen at den dagen amerikanerne kommer, så vil de ta med seg sin «tipse-kultur» hit. I dag er det ikke slik at det er vanlig å tipse så mye på Cuba, kun en liten slant om man synes det har vært god service. Man kan så spørre seg hvordan dette ville komme til å påvirke forskjellene mellom de som arbeider

---

¹⁸ Et utested i Santiago de Cuba

i turistbransjen og de som arbeider for staten. Tidligere har Juan hevdet at Cuba ikke har kriminalitet (i en større grad enn den tilknyttet *luchando la vida*), og et interessant spørsmål ville da ha vært om ikke dette ville endret seg med denne åpningen til resten av verden. Som han (mannen fra Australia) og 99% av alle andre turister jeg hadde samtaler om turisme på Cuba med, var de alle enige om at de måtte «komme nå før amerikanerne kommer og ødelegger stedet». Når dette virker å være en ganske felles tankegang i forhold til dette rare annerledeslandet, kan det jo kanskje ligge noe i det.

Som jeg har nevnt gjennom oppgaven i forhold til at vertinnen klarer å overflødiggjøre *jineteros* gjennom bruk av teknologi, kan det være interessant å også tenke om turistene fortar de samme grepene med sin tilgang til WiFi når det blir mer tilgjengelig. Spørsmålet vil jo da være om den klassiske *jineteroen*, han som tilnærmer seg turister for å skaffe seg kommisjon hos restaurant- eller *casa particular*-eiere og/eller lure noen penger ut av turistene, rett og slett er på vei ut av det cubanske samfunnet. Dette er den typen *jinetero* vertinnen må forholde seg mest til og som hun gjennom denne oppgaven har fått uttrykket at mener ikke hører hjemme i samsvar med turisme.

Nye muligheter

I april under felt bestemte jeg meg for å betale det resterende beløpet det kostet meg å bo på Cuba resten av oppholdet. 2700 CUC var det jeg betalte for kost og losji fra første mai til fjerde august. Pengene tok jeg ut i banken, der det skulle vise seg at store sedler ikke var hverdagskost. Først fikk jeg bare 10 CUC-sedler og 1 CUC-sedler, men da ble vertinnen nødt til å pepre dem med spørsmål om vi ikke kunne få større sedler. De største sedlene de hadde, eller gadd å gi oss, var 20 CUC-sedler – med unntak at et par 50 CUC-sedler og en 100-seddel. Prosedyren var litt merkelig for en nordmann som ikke er vant med det cubanske banksystemet. Jeg måtte være med å se på når den bankansatte satt inn kortet mitt i maskinen og tastet inn hvor mye jeg skulle ta ut. Det kostet meg hele 90 CUC (nesten 800 kr) å ta ut 2700 CUC. Den ansatte så på bildet på bankkortet, deretter på meg med et hevet øyenbryn som tilsa at «det der er ikke deg». Allikevel gjennomførte han, og det ble godkjent. Damen i *caja* fire, skranke fire, som ordnet med de fysiske pengene skulle ha meg til å skrive under

flere steder på ulike kvitteringer, og vertinnen oversatte til meg at jeg var nødt til å signere helt likt som i passet mitt. Jeg spurte om ikke de trodde på at det var meg, men hun svarte at det er normalt at de sa slik.

Hensikten med at jeg betalte oppholdet tre uker tidligere enn nødvendig var fordi vertinnen måtte ha pengene til nabohuset de nettopp hadde fått bekreftet at de kunne kjøpe. De var veldig oppsatte på å få kjøpt nabohuset nå før alle endringene settes i sving, nærmere bestemt før amerikanerne kommer og kjøper opp hus og prisene stiger. «*It will happen*». De holder det hemmelig for alle andre enn familien, fordi de ikke ønsker at naboene skal vite om det før ting er på plass. Vertinnen mener det er «big deal» om de blir sett på som rike, selv mener hun at de ikke er det. *Men* de har muligheten til å låne penger av familie og venner, og de har heldigvis en relativt stabil inntekt så de klarer å betale tilbake. De har gjort det på denne måten tidligere når de har pusset opp huset, men de tror det kommer til å gå fortere med tilbakebetalingen nå som de får enda et eller to rom å tjene penger på.

Etter vi var i banken, bestemte vi oss for å dra på kafé. På veien dit, møtte vi på en doktorvenn av vertinnen og mannen hennes. Vi stoppet opp i noen minutter mens de pratet, hvor jeg merket meg at det er utrolig vanlig. Ikke bare med dem, men med alle jeg har gått i gatene med – om man treffer på både en god venn eller en halvbekjent, så stopper man opp og prater. Da vi begynte å bevege oss videre etter praten, fortalte vertinnen at denne mannen var en veldig god lege, men at han hadde startet sin egen restaurant. I tillegg hadde han også kjøpt opp *Casa de la Musica* og nabolokalet som han gjorde om til en kafé. «Alle leger forsvinner fra arbeidsplassene sine» sa hun, og refererte både til de som velger å arbeide i utlandet eller de som starter egen *paladar* og/eller *casa particular*. Da vi omsider var inne på kaféen, spurte hun meg om hvorfor «the human race» var sånn at vi alltid skaper nye problemer for oss selv – hvorfor vi alltid vil ha mer. Vi diskuterte deretter om det var en universell ting, at alle må ha drømmer å strekke seg mot for å ikke stå fast i livet og for at ikke skal bli forutsigbart. Med en gnist i øynene snakket hun om at det er vanskelig å gjøre sånt på Cuba – at regjeringen ikke vil at folk skal kjøpe opp eiendommer etc. og at de holder det hemmelig. Dette kan det derimot virke som om har snudd, da det under oppholdet mitt på Cuba gikk fra å kunne låne 5000 pesos i banken til flere tusen CUC. Fra å ikke ville gi noen folk flere muligheter enn andre, har de nå kommet til et sted der de *ønsker* at spesielt entreprenører (som de stoler på) kan være et godt

forbilde for andre som ønsker å låne penger i banken. I mange år har nemlig banken hatt et «dårlig rykte», «dårlig ansikt» for folket på Cuba, noe de ønsker å endre på.

På grunn av denne nye muligheten fikk vertinnen og mannen hennes muligheten til å reise tilbake til Norge med meg da jeg hadde utført mitt feltarbeid på syv måneder. Dette var et resultat av en fuktig kveld i stuen hjemme hos vertinnen, der vi på tøys ble enige om at det måtte vi få til. Det ene førte til det andre – og selv om det ikke var en enkel prosess, som forklart tidligere – så resulterte det altså i at vi plutselig byttet roller der jeg tok over som vertinne, og hun var turist hjemme i Norge.

Hva er det gode liv?

Bye og Hoel (2015) mener at evnen til – og behovet for – spontan og uhemmet livsnytelse, er et karaktertrekk, og deres kultur har frambrakt mange uttrykk for *det gode liv*. Som diskutert i kapittel fire angående omdømme og anstendighet, kan man se sammenhenger med dette. Allikevel var fokuset heller på det å inneha nok økonomisk kapital til å kunne være med og hjelpe familie et karaktertrekk ved det gode liv. Dette innebærer selvsagt muligheten til å oppnå en slik økonomisk prestisje, noe som kommer med internasjonal turisme i landet. Det at Juan ønsker flere amerikanske turister til landet, grunner nok mer i inntektskilder enn noe annet – slik at han kan oppnå eller holde seg i det han definerer som det gode liv. Det samme gjelder vertinnen. Hun er kanskje hakket mer avhengig av at turister kommer til Santiago og velger hennes *casa particular*, slik at hennes drømmer kan bli virkelighet – det å fortsette businessen, være med familie og å reise mer. Det kan med dette virke som om hun i dag virkelig lever det gode liv, og derfor må opprettholde denne måten å gjøre ting på.

Etter et møte med Armiñan ble jeg værende igjen i stua sammen med Juan og spurte han i sammenheng med forholdet mellom cubanere og turister hva som var de viktigste verdiene for han. Uten å nøle svarer han at familien er livet hans. «Ingenting kan sammenlignes med verdien av familien. Hva skal man gjøre når man er lei seg? Jeg klemmer og holder rundt barnebarnet mitt, og hører på henne snakke. Da forsvinner de dårlige tankene. Det er psykologi».

Armiñan, som under hvert møte vi hadde, smilte og utstrålte en energi som man ikke skulle tro kom fra en på nærmere 70 år, virket generelt fornøyd med livet. Han har en lang karriere bak seg hvor han har oppnådd stor suksess på den kulturelle fronten som har vært symbolsk for livet hans. Sommeren 2015, året da Santiago de Cuba feiret sitt femhundrede år og karnevalet i byen fikk storslått besøk av Raúl Castro, var året da Armiñan var direktør for hele showet. Natt til den 26.juli ble det sendt opp 500 fyrverkeri i denne sammenheng, og karnevalet var en stor suksess. Med dette vil jeg tro at Armiñan mener selv han lever et godt liv.

Dele på godene

Etter omtrent to måneder på felt, satt jeg meg på bussen til Trinidad med sommerfugler i magen. Selv om det tok hele 14 timer, var det verdt det – å se mamma på busstasjonen i Trinidad. Etter en lang periode med tillitsproblemer og ensomhet, fikk jeg endelig den etterlengtede klemmen. Hun og en venninne hadde kommet til Cuba for å besøke meg, og det var en lettelse å kunne kommunisere uten språkbarrierer, å kunne uttrykke min frustrasjon mot alle de kulturelle tingene jeg ikke klarte å forholde meg objektivt til og ikke minst til å nyte en iskald øl på stranda i godt selskap. Vel tilbake i Santiago, med selskapet, hadde jeg arrangert med Juan å guide oss rundt i byen og fortelle om alle de fantastiske historiene som hører med. En hel dag er vi ute og går i de forurensede gatene fra de gamle bilene, og vi får inn viktigheten av denne byen med teskje. På kvelden avtaler vi å møtes i *Parque Cespedes*, hvor vi videre skulle gå til lokalene til *Tumba Francesa* for å høre og se de opptre. Lett beruset etter en bedre vin enn middag, treffer vi han. På vei mot lokalene går vi forbi mange sidegater der ikke alle har gatelys. Vi ler og prater i det vi hører en som roper «Oye¹⁹!» hvor vi alle snur oss. Jeg hører så vidt hva han sier, men forstår ikke et kvekk. Juan derimot, bryter ut i latter og roper noe tilbake til mannen. De uvitende nordmennene skjønner ingenting fram til Juan forteller hva som ble sagt: «du har tre, jeg har ingen – gi en til meg!». Det kan nok virke som om cubanere har humoren intakt og at det å bli sett med tre kvinnelige turister ikke gir noen *negativ* status med det første.

---

¹⁹ Oversettes til 'hør!'

Foto: privat

Litteratur

Appadurai, Arjun (1988). «The social life of things: Commodities in cultural perspective.»
Cambridge University Press.

Barth, Fredrik [1967] (1994). «Økonomiske sfærer i Darfur» i Barth: *Manifestasjon og prosess*.
Universitetsforlaget, Oslo.

Barth, Fredrik [1956] (1994). «Økologiske relasjoner mellom etniske grupper i Swat i Nord-
Pakistan» i Barth: *Manifestasjon og prosess*. Universitetsforlaget, Oslo.

Bohannon, Paul (1959). «The Impact of Money on an African Subsistence Economy», i *Journal
of Economic History*, vol.19, s. 491-501

Brodersen, Marianne Blom (2010). «Å lide er å leve – en studie av lidelse som moralsk praksis
på Cuba». Sosialantropologisk institutt, Trondheim.

Brøgger, Jan (1998). «Innføring i sosialantropologi». Cappelen Akademisk Forlag AS.

Bye, Vegard & Hoel, Dag [1996] (2014). «Dette er Cuba – alt annet er løgn!»
Spartacus Forlag AS, Oslo.

Eidheim, Harald (1981). «Grand Bay: Lokalorganisasjon i en vestindisk landsby». Oslo:
Universitetet i Oslo, Inst. for sosialantropologi.

Eriksen, Thomas Hylland (1994). «Karibia». I *Fjern og Nær: Sosialantropologiske
perspektiver på verdens samfunn og kulturer*. Howell, Signe & Melhuus, Marit (red.)
Ad Notam Gyldendal.

Eriksen, Thomas Hylland [1993] (2010). «Små steder – store spørsmål: Innføring i
sosialantropologi». Oslo, Universitetsforlaget.

- Danielsen, Kirsten (1995). «Livshistorier – fakta eller fiksjon?» Norsk antropologisk tidsskrift, Vol. 1/95. Oslo
- Gilmore, David D. (1982) «Anthropology of the Mediterranean Area». Department of Anthropology, State University of New York. Stony Brook, New York. NY 11794
- Hingtgen, N., Kline, C., Fernandes, L. & Gard McGehee, N. (2015). «Cuba in transition: Tourism industry perceptions of entrepreneurial change» i *Tourism Management* 50, (pp. 184-193).
- Pedersen, Jørgen (red). (2010). *Moderne politisk teori*. Pax Forlag A/S, Oslo.
- Rapport, N. & Dawson, A. (1998) «Migrants of Identity: Perceptions of Home in a World of Movement». Oxford, New York.
- Scott, James C. (1977) «Moral Economy of the Peasant: Rebellion and Subsistence in Southeast Asia». Yale University Press
- Vike, Halvard (2004). «Velferd uten grenser: Den norske velferdsstaten ved veiskillet». Akribe as 2004.
- Wong, Y., & Tsai, J. (2007). “Cultural models of shame and guilt.” In J. L. Tracy, R. W. Robins & J. P. Tangney (Eds.), *The self-conscious emotions: Theory and research* (pp. 209-223). New York: Guilford Press.